

Jmenuje se Modesta — ale je všechno,
jen ne pokorná a mírná.

UMĚNÍ
RADOSTI
GOLIARDA
SAPIENZA

HOST
BOOKS & PIPES

Přeložila Hana Voráčová

UMĚNÍ
RADOSTI
GOLIARDA
SAPIENZA

BRNO 2020

Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR

L'arte della gioia

Copyright © 2015 The Literary Estate of Goliarda Sapienza

Published in agreement with Piergiorgio Nicolazzini

Literary Agency (PNLA)

Foreword © Angelo Pellegrino, 2006

Afterword © Jiří Špička, 2020

Cover photo by Everett Collection / Shutterstock.com

Translation © Hana Voráčová, 2020

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2020 (elektronické vydání)

© BOOKS & PIPES, z. ú., 2020

ISBN 978-80-275-0406-0 (PDF)

ISBN 978-80-275-0407-7 (ePUB)

ISBN 978-80-275-0408-4 (MobiPocket)

DLOUHÁ CESTA UMĚNÍ RADOSTI

Pokud je pravda, že každá kniha má svůj osud, tak u knihy *Umění radosti* (*L'arte della gioia*) jsem určitou osudovou roli sehrál také já, od prvního setkání s Goliardou v roce 1975 až po redakční práci na románu, kterou mi Goliarda celou svěřila. Její nečekaná smrt v roce 1996 mě do jejího osudu zapletla definitivně. Veškerá odpovědnost za to, jestli dávno dokončený Modestin příběh bude ještě žít, anebo dopustím jeho konec, už ležela jenom a pouze na mně. Největší vydavatelé jeho vydání mnohokrát odmítli, takže už dvacet let ležel v truhle v mé pracovně a čekal na šťastnější dobu. Ty časy však nikdy nenastaly. A Goliarda zemřela.

Tehdy jsem vydal *Umění radosti* na vlastní náklady v tisíci výtiscích v nakladatelství Stampa Alternativa. Psal se rok 1998. Poslali jsme knihu mnohým kritikům a spisovatelům. Ti ji ale přešli mlčením. Každý den jsem chodil do knihkupectví Feltrinelli, kde měli na jednom regále nahoře za sloupem za dalšími knihami zastrčené dva výtisky. Pokaždé jsem si pomyslel: ale kdo by ho tam asi tak našel? Až jsem si jednoho dne všiml, že jeden výtisk chybí. Ani nevím, co bych dal za to, kdybych věděl, kdo si ho koupil. Po nějakém čase zmizel i druhý výtisk. To bylo ohromující.

Uplynuly tři roky, aniž by se cokoli dalšího přihodilo. Až díky vášnivému nadšení ředitelky třetího programu italské veřejnoprávní televize Rai Loredany Rotondové byl Goliardě věnován pořad v cyklu *Vuoti di memoria* (Výpadky paměti), s názvem *Goliarda Sapienza, umění jednoho života*. Smutný, avšak sugestivní pořad plný vzpomínek a pamětníků, mezi nimiž jsem se ocitl i já. Reprízovali ho více než jednou, což se nestává často, i když jako vždycky v neuvěřitelných hodinách.

Nebylo to marné. Probudilo to zájem všemohoucích distributorů, kteří bývají na mediální ohlasy citliví; ti se zasloužili o nové vydání románu ve vyšším nákladu, jenž spatřil světlo světa v roce 2003. V té době se o něj začaly zajímat spíše divadelní než skutečné literární kruhy, což se během Goliardiny tvorby stávalo poměrně často.

Mimo Itálii měl román *Umění radosti* mnohem více štěstí. Už v roce 1998 jsem starost o něj svěřil mladé literární agentce, která se zabývala německy mluvícími zeměmi. Ve Frankfurtu vzbudila zájem Waltraud Schwarzeové, geniální objevitelky neznámých textů. Román tak vyšel v Berlíně v nakladatelství Aufbau-Verlag. Tedy vyšel první díl: v Německu ho rozdělili na dvě části. Ale Waltraud Schwarzeová mezitím zatelefonovala do Paříže Viviane Hamyové, studentce vydavatele Roberta Laffonta a známé odvážné editorky, a poradila jí, aby si přečetla román, který vyšel v Itálii v roce 1998 v malém nakladatelství, jež nikdo nezná. Psala, že text je trochu zvláštní a má šest set stran a že překlad bude stát majlant a není moc pravděpodobné, že to bude číst víc lidí než v Itálii, ale že je to doopravdy skvělé.

Hamyová román okamžitě poslala překladatelce Nathalii Castagnéové — taktéž spisovatelce, která jí už po pěti dnech volala, vyplašená a nadšená zároveň. Kniha ji naprosto nadchla, ale současně se obávala, že Viviane Hamyová odmítne knihu vydat. Na druhou stranu ovšem měla strach, že Viviane knihu vydá, a ona se stane spoluzodpovědnou za... krach nakladatelství.

Úspěch *Umění radosti* tedy začal ve Francii osudovým setkáním a pochopením tří výjimečných žen, které neznaly závist ani škodolibost. O zbytek se pak zasloužili kritici. A udělali to dobře. Jako italský spisovatel, který pravidelně čte mnohé noviny a časopisy, musím konstatovat něco velmi zajímavého: ve Francii kritici knihy, které recenzují a které se jim zdají dobré, stále ještě čtou. Ale tehdy je četli opravdu všechny.

Dnes je román *Umění radosti* přeložen do mnoha jazyků a vyšel v mnoha zemích světa.

Když to na jaře v roce 1996 vypadalo, že by celý její román mohl vyjít a Goliarda by mohla *Umění radosti* po dvaceti letech od doby, kdy ho dopsala, spatřit, vytanula jí před očima následující slova: „Uplynulo

třicet let od prvních poznámek o Modestě. Buď opatrná, Goliardo, abys neskončila v pasti autocenzury.“ Měla strach, že dvacet let odmítání ze stran nakladatelství a třicet let spolužití s postavou románu mohlo poškodit sílu originálních myšlenek a že by se mohla dopustit hříchu autocenzury, který by pro spisovatelku, jakou ona byla, znamenal tu největší prohru. Měla strach, že pošetile zradí vlastní příběh.

Kdokoli na jejím místě by pochyboval. Jeden z největších italských kritiků se vyslovil v tom smyslu, že je to „kumulace nepravosti. Dokud budu naživu, nedovolím, aby podobná kniha vyšla“. Druhý, poněkud elegantnější a liberálnější duch, Goliardin blízký přítel, se jednou po telefonu rozhořčeně zeptal: „A co já s tím mám vlastně společného?!“

Román *Umění radosti* musí být prokletý: kvůli němu postihla Goliardu nejen absolutní bída, ale dokonce i vězení. Začala ho psát rok poté, co si udělala první poznámku, takže v roce 1967. Tehdy už dokončila knihu *La lettera aperta* (Otevřený dopis), která vyšla právě v tomto roce, a *Il filo di mezzogiorno* (Polední mystérium), která přišla na svět o dva roky později. Jsou to první dva romány z pětidílného autobiografického cyklu, který Goliarda na devět let přerušila, protože byla literárně posedlá knihou o Modestě (kolik je v tom jmeně ironie — v italštině znamená „mírná, pokorná, smířená“).

Obvykle psala každý den ráno, začínala kolem deváté a pokračovala zhruba do půl druhé nebo do dvou a snažila se vymluvit z mnoha pozvání — v těch blažených a frenetických letech to nebylo jednoduché — na prosluněnou snídani v Římě. Vždycky tvrdila, že psát znamená ukrádat čas vlastnímu štěstí. Strašně moc kouřila, ostatně jako tehdy všichni. Pracovní den často zakončila teplou koupelí. V pozdním odpoledni u dveří zazvonila její mladičká kamarádka Pilú, zrzka s jemnými pihami na tvářích a velkými brýlemi. Kouřily spolu a popíjely; ale především jí Goliarda četla, co ráno napsala. Myslím si, že toto pravidelné předčítání bylo pro vývoj díla určující — Pilú poslouchala velmi pozorně, nikoli však z pozice profesionálky, ale jako vytrvalá a soustředěná čtenářka. A někdy dávala Goliarda to, co napsala, přečíst Peppinovi, milovanému a citlivému vrátnému v domě na via Denza.

Goliarda a Pilú tak pokračovaly až do večera. Potom Goliarda rychle uvařila nějakou jednoduchou večeří. Byla neuvěřitelná kuchařka. Dokázala uvařit úplně všechno, aniž se tím jakkoli zaobírala. A velmi jí záleželo na tom, aby lidé tento její talent uznávali. Ať si klidně tvrdí, že je průměrná spisovatelka, ale ne špatná kuchařka! Domnívám se, že tohle umění zdědila po své matce Marii Giudiceové, která se mezi rolnickými protesty, stávkami, schůzemi a péčí o tlupu dětí nebránila přípravě bohatých obědů — během švýcarského exilu —, dokonce ani pro Mussoliniho, tehdy ještě revolucionáře a neumětela.

Ale častokrát se Goliarda s Pilú navečeřely někde venku a poté se přidaly ke skupině přátel, kteří bydleli na blízké via Paolo Frisi, a trávily s nimi bujaré večery. Následujícího rána, po neodmyslitelné černé kávě nalačno, jak se pije na Sicílii, Goliarda vystoupala do horního patra, vzhůru mezi nebe a oblaka — do zvláštní mansardy vykutané z prostoru na věšení prádla a s obřím oknem, odkud měla výhled na moře a zasněžené borovice Willy Glori. Sedávala tam v nízkém barokním křesílku, na kolena si jako stoleček pokládala prázdnou papírovou krabici, která kdysi obsahovala staré gramofonové desky na třiatřicet otáček (myslím, že Bachovy *Fantazie* v Giesekingově podání), a pustila se do psaní, obklopená poznámkami poházenými všude na parketách.

Psala vždy na obyčejné listy tvrdého papíru přeloženého napůl, protože tvrdila, že takhle zmenšený formát jí svou velikostí plně vyhovuje (podle mě za tím ve skutečnosti byla vzpomínka na rozměr starého školního sešitu) a tam vepisovala slova drobným kaligrafickým písmem a každou řádku tlačila až do samého okraje. Tak postupně vytvářela zajímavý obrázek, elektrokardiogram slov plný emocí.

Goliarda psala zásadně jen rukou, vysvětlovala to tím, že potřebuje cítit pohyb zápěstí, k čemuž jí sloužila obyčejná černá propiska s tenkou špičkou. Spotřebovávala jich desítky, protože je roznášela všude kolem a pak je nemohla najít.

A tak bez zvláštních událostí, s výjimkou cesty k hraničním orientálního Turecka (Goliarda nikdy nebyla velká cestovatelka) a vydání jejích dvou prvních románů, plynuly dny, měsíce a roky. Mezitím z jejího bytu mizely obrazy, kresby a sochy od mnoha významných

umělců, přicházela soudní rozhodnutí, lichváři, oznámení o ukončení nájmu. Dokud jsem nepřišel já. Vzpomínám si, že v prvních dnech, kdy jsem bydlel na via Denza a stoupal do schodů, jsem zakopl o truhlu z osmnáctého století, která měla jít do dražby. Než k tomu ale došlo, byla truhla nařízením starosty zabavena, protože Goliarda zapomněla platit mzdu své milované služebné Argie, které zůstala ve vzpomínkách navždy vděčná, protože její vzácná pomoc v domácnosti Goliardě dlouhá léta umožnila zabývat se pouze psaním *Umění radosti*.

Po našem setkání Goliarda napsala celou čtvrtou, tedy závěrečnou část románu, který dokončila 21. října 1976 právě v mém domě v Gaetě. Já sám jsem tohle datum na rukopis dopsal a společně jsme začali pracovat na redakčních úpravách. Poté jsem několik měsíců pokračoval sám, což trvalo až do poloviny roku 1978, kdy jsme se společně vydali do Číny, poté co jsme román prostřednictvím známého kritika předali jednomu z nejlepších vydavatelů. Po návratu na konci roku na nás čekala první z dlouhé série záporných odpovědí. Život pak plynul čím dál naléhavěji, *Umění radosti* bylo odloženo stranou a v Goliardě zrála další díla. Společně jsme doputovali až do roku 1994, kdy jsem se sám staral o vydání první části románu ve vydavatelství Stampa Alternativa, které je známo svými odvážnými počiny. Tehdy se uvažovalo o postupném kompletním vydání. Nečekaná Goliardina smrt znamenala, že jsem to byl znovu já, kdo musel román připravit k ucelenému vydání.

Goliarda už svou *Modestu* v knihkupectvích neuvidí. Ale já vím, že už ji to nebolí; ta bolest je celá moje, i za ni. Goliarda už není. Ale *Modesta* žije. Jak dobře víme, spisovatel je šťastný, když může pracovat. Vidět, jak v tenkých liniích písma přibývá stránka za stránkou a na nich osud hrdinů, vidět je opravdově žít, připravené vydat se na cestu mezi lidi. To, co přijde potom, kniha na knihkupeckých pultech, je satisfakce — a taky je to vzrušující —, ale se štěstím to nemá co dělat.

Ještě dnes vidím Goliardu stoupat ráno po schodech do mansardy s konvicí čaje a se svými nezbytnými cigaretami, a přesně si pamatuji, jak se po několika hodinách vracela šťastná a rozrušená, někdy dokonce i s pláčem. Vypadalo to, jako by se pomalu vynořovala

na světlo z hluboké studny, ve které žila vměstnaná mezi přízraky, mnohé hrdiny tohoto románu. Z velké části představovali ji samu, ale jejich příběhy už patřily někomu jinému. Goliarda se s Modestou příliš neztotožňovala — *Umění radosti* není autobiografický román — a vždy odpovídala trochu podrážděně, že Modesta je daleko lepší než ona. To znamená, že svým způsobem Modestou byla, alespoň do té míry, jako se autor stává svým hrdinou, ovšem namíchaná a propojená s Beatricí, Carlem, Bambú, Ninou, Mattiou, a dokonce i s babičkou Gaiou. Zato s Joyce, Carminem, Pietrem, Prandem, Stellou ani Jacopem a Carluzzem nic společného neměla. Kdo ji dobře znal, může to potvrdit.

Jsem si jistý, že čtenáři pochopí, kolik života je v tomto románu ukryto. Jako by se Goliarda vymezovala vůči tvrzení, že nechce mít děti — ona, která jich chtěla mít tolik, kolik jich měla její matka, tedy osm. Nikdy nezapomenu na věnování, které jí napsal básník Ignazio Buttitta do své sbírky básní: „G., která je matkou všech, i když děti nemá.“ Ano, nespočetné postavy z *Umění radosti* představují ji samu — skrývá se v mnoha dětech a především v Modestě.

Moudřejší kritika jistě časem ocení stylistické a kompoziční aspekty jejího díla. Možná přijde i na to, že Mody je nejživější ženskou hrdinkou dvacátého století. Ale její zrození mezi neoavantgardou a minimalismem ji nemohlo udělat příliš šťastnou. Rozšíření filmu a rozmach psychoanalýzy vrátily románu jeho přirozený vývoj a uzavřely antirománové období, aniž jej proměnily v pouhý film nebo televizní seriál. Ale všechno tohle Goliardu, a to je důležité si uvědomit, příliš nezajímalo. Psala stejně tak, jako četla. Jako čtenářka. Psala pro obyčejné a vzdálené čtenáře, pro ty, kteří čtou se spalujícím zaujetím a vášní, smyslné a vřelé, pozorné k tlukotu srdce díla víc než k jeho konceptům a formám.

Ale na myšlenky, na myšlenky byla velmi opatrná — považovala se za ideologickou spisovatelku, k tomu se upřímně příznávala —, ano, srdce a myšlenky byly její jedinou literární výživou. A doopravdy psala pouze pro čtenáře, ty jediné, které považovala za své blízké.

ANGELO PELLEGRINO
květen 1997 — leden 2006

PRVNÍ ČÁST

1.

A tady mě máte: jsou mi čtyři nebo pět let, bahnem táhnu obrovský kus jakéhosi dřeva. Kolem nejsou žádné stromy ani žádné domy, jenom pot, který ze mě teče, jak zápasím s tím obřím klackem, a dřevem rozdrásané dlaně, které mě nesnesitelně pálí. Bořím se do bahna až po kotníky, ale bojuju, vůbec nevím proč, ale musím. Tuto mou první vzpomínku necháme být tak, jak je: nechce se mi nic vymýšlet ani domýšlet. Chci vám všechno povyprávět tak, jak se to stalo, a nic nepřekrucovat.

Takže, táhla jsem ten kus dřeva, a když jsem ho někde ukryla nebo ztratila, to už si nepamatuju, vstoupila jsem do velké díry ve zdi, zakryté černým závěsem plným much. Ocitla jsem se v temné místnosti, kde se spalo, kde se jedl chleba s olivami nebo chleba s cibulí. Vařilo se jenom v neděli. Moje matka s vytřeštěnými očima potichu šije v koutě. Nikdy nemluví, moje matka nikdy nemluví. Buď křičí, nebo mlčí. Její těžké černé vlasy jsou plné much. Moje sestra sedí na zemi a vyhaslými štěrbinami pohřbenými v tuku ji bez hnutí pozoruje. Po celý život, jak jen ten jejich trval dlouho, ji takto upřeně sledovala. A když moje matka zřídka někdy odešla, musela ji zavřít na záchod, protože ji Tina nechtěla pustit. A v tom kamrlíku moje sestra křičela, rvala si vlasy a mlátila hlavou do zdi, dokud se matka nevrátila, pevně ji neobjala a mlčky nehladila.

Roky jsem poslouchala její vytí, aniž jsem si do dne, kdy jsem unavená z tahání toho dřeva ležela vyčerpaně na zemi, všimla, že mě ten křik sladce vzrušuje. Potěšení se vzápětí proměnilo v tak příjemné mrazení, že jsem pak skoro každý den doufala, že matka někam

odejde, abych mohla s uchem přitisknutým na dveřích záchodku poslouchat a ten její řev si užívat.

Když jsem se dočkala, zavírala jsem oči a představovala si, jak se škrábe a drásá. A tak se stalo, že se moje ruce pobízené tím křikem začaly dotýkat tam, kde vytéká čurání, a já jsem zjistila, že se mi to líbí ještě víc než jíst čerstvý chleba nebo ovoce. Moje matka o mé sestře Tině říkala: „Je to kříž, který na nás seslal Bůh kvůli tomu lotrovi tvému otci.“ Bylo jí dvacet let, ale byla vysoká stejně jako já a tak tlustá, že kdyby se její hlava oddělila od trupu, vypadala by jako stále uzavřená truhla po dědovi námořníkovi, o kterém moje matka říkala, že „má ještě prohnilejší duši než jeho syn“. Co to bylo za povolání, ten námořník, to jsem nedokázala pochopit. Tuzzu říkal, že to jsou lidi, kteří žijí na lodích a plují na moři... ale co to je, to moře?

Vypadala úplně stejně jako dědečkova truhla, a když jsem neměla co dělat, zavírala jsem oči a v duchu jí trhala hlavu. Bylo jí dvacet let a byla to žena, takže nejspíš všechny ženy vypadají jako ona nebo jako matka. Kluci byli úplně jiní: Tuzzu byl vysoký a nechyběly mu zuby jako Tině, měl je bílé a čisté jako letní nebe, když se vstává brzy, protože se musí péct chleba. A taky jeho otec byl jako on: silný, a když se smál, zuby mu svítily jako Tuzzuovi. Tuzzuův otec se smál pořád. Naše matka se nesmála nikdy, určitě proto, že byla žena. Ale i když se nikdy nesmála a neměla zuby, doufala jsem, že se jí budu jednou podobat, protože byla aspoň vysoká a oči měla velké a las-kavé a taky měla hezké černé vlasy. Tina neměla ani to: jenom pár chlupů, které jí matka sčesávala hřebínkem a snažila se jimi zakrýt holý vršek toho lesklého vajíčka.

Křik ustal, maminka se určitě vrátila a ukonejšila Tinu hlazením po hlavě. Kdoví jestli maminka taky ví, jak moc je příjemné, když se hladí na tom místě? A Tuzzu, jestlipak to ví Tuzzu? Asi někde sbírá rákos.

Slunce je vysoko, musím ho najít a zeptat se ho na ty doteky a taky na to moře. Bude tam ještě to moře?

2.

Světlo mě pálí do očí. Pokaždé když vyjdu z domu, světlo mě pálí do očí, a když vejdu dovnitř, oslepí mě tma. Vedro ustalo a hory jsou zase černé jako vlasy mé matky. Vždycky když skončí výheň, hory zčernají jako její vlasy, ale když je vedro, jsou blankytné jako nedělní šaty, které maminka šije Tině. Šaty jsou pořád jen pro ni a mašle taky! A ještě jí koupila nové bílé boty. Mně nic: „Ty máš zdraví, dcerunko, moje staré přešité šaty ti musí stačit. Na co jsou ti šaty, když jsi zdravá? Děkuj Bohu a nestěžuj si, děkuj Pánu Bohu!“ Pořád mluví o tom Bohu, ale když se jí na něco zeptám, tak nic: „Modli se, aby tě ochraňoval! Co bys chtěla vědět víc? Modli se, to stačí.“

Výheň ustala a vzduch je najednou svěží. Bahno se během pár hodin vysušilo, vítr je suchý, rákosí se nehýbe a nešumí jako včera. Musím se dobře porozhlédnout: tam, kde se pohybují stvoly rákosu, tam bude Tuzzu.

— Co tam stojíš jako hloupá? Uletěly ti včely?

— Hledala jsem tě a hloupá nejsem! Hledala jsem tě, už jsi skončil?

— Neskončil. Odpočívám. Dám si cigaretu. A jsi ještě k tomu slepá? Nejenom bláznivá jako tvoje sestra? Nevidíš, že tady ležím ve stínu a že mám v puse cigaretu?

— Ty kouříš? Nikdy předtím jsem tě kouřit neviděla.

— Jasně že kouřím, už dva dny. Bylo načase, ne?

Mlčel a potahoval z cigarety. Už domluvil. Vždycky když Tuzzu zavřel pusou, neotevřel ji pak několik hodin, tak to aspoň říkal jeho otec. A když to tak dělal už předtím, co teprve teď, když kouří. A jak byl takhle natažený najednou velký! Vyrostl, nebo to bylo tou cigaretou, že vypadal starší? Jak s ním mám teď mluvit, když je najednou tak velký? Bude se mi smát a říkat, že jsem bláznivá holka, jako vždycky. Sedla jsem si blízko něho a nehýbala se, tak jsem se na něj mohla aspoň dívat. A dívala jsem se na něj dlouho a vidím ho i teď: obličej černý od slunce měl jakoby rozkrojený dvěma velkými a světlými ranami — to nebyly oči —, které se trpytily tmavomodrou vodou, hlubokou a jiskrnou. Pozorovala jsem, s jakou jistotou

si přikládá cigaretu ke rtům a pak ji oddaluje, stejně jako to dělal jeho otec.

Z té sebejistoty jsem se celá roztřásla.

Ne, už se mnou asi nebude nikdy mluvit a už mi ani nedovolí se na něho dívat. Z té představy mě roztřásla taková zimnice, že jsem si musela lehnout a zavřít oči, protože se mi začala točit hlava jako tehdy, když jsem měla horečku. Zavřela jsem oči a čekala na rozsudek. Už mi ani nedovolí se na něho dívat.

— Co to vyvádíš, opičko, přišlo na tebe spaní?

— Ne, nespím. Přemýšlela jsem.

— Á, tak proto, ty dokonce přemýšlíš? A na cos myslela? Prokážeš mi tu laskavost, že mi to řekneš?

— Chtěla jsem se tě zeptat...

— Na co? No tak, mluv!

— Ale nic, nic. Chtěla jsem se tě zeptat, co je to moře.

— Ále, jdi už někam s tím mořem! Paličatá seš! Už jsem ti to vysvětlil stokrát, stokrát! Moře je vodní plocha hluboká jako voda ve studni, která je mezi naším statkem a tou palušou, ve které bydlíte. Akorát že je modrá, a ať se díváš, jak chceš, nevidíš, kde končí. Jak tomu chceš rozumět! Hloupá jsi, a i kdybys nebyla hloupá, ženská, jak říká můj táta, co je svět světem, nechápou vůbec nic.

— Ale já tomu rozumím: hluboká voda jako ta ve studni, ale modrá.

— Šikovná, to je překvapení! Teď mlč a koukej kolem sebe! Vidíš to jezero? Jak se jmenuje to jezero, víš to? Uvidíme, jestli si něco pamatuješ.

— To jezero se jmenuje Bove.

— Tak, no a moře je takový jezero s modrou vodou, ale bez lávou pokrytých černých hor, které vidíme tam vzadu. Když se díváš na mořský jezero, vzadu nevidíš nic, nic, co by uzavíralo pohled, je vidět jenom tenká čára, která není nic jiného než moře, který se mísí s oblohou. A ta čára se jmenuje horizont.

— A co to je horizont?

— Teď jsem ti to řekl, je to jezero s modrou vodou, který končí v nebi, vzadu, vzadu, kam až očima dohlídneš.

— Jezero s vodou modrou jako tvoje oči, které se spojují s oblohou tvého čela.

— No, podívejme se na ty nápady! Hotová básnička, se mi zdá, hotová básnička! Spadlas dneska ráno z postele, že máš takový myšlenky?

— A ty, spadl jsi z postele, že kouříš, jako bys byl velkej? Ty kouříš a já... můžu se ti přitom dívat do očí? Když se do nich dívám, líp rozumím tomu, co je moře.

— Ale no tak! Vždyť nic neříkám! Jestli tak moc potřebuješ vědět, jaký je moře, tak si klidně posluž. Musí se ti to ale fakt líbit, když jsi tak zrudla. Jsi hezounká, i když hloupoučká, opravdu hezounká! Kdoví s kým si tě tvá matka udělala.

— Myslím, že určitě s nějakým mužem, a navíc s námořníkem.

— No jo, dokonce umíš být vtipná! Co se to s tebou děje? Naposledy jsi vypadala jako mumie! Něco ti v noci nedalo spát?

— Jo, ale ne tuhle noc, a na to jsem se tě taky chtěla zeptat...

— Na co? Copak já vím o tvém spaní? Běž se zeptat mámy. Moře je jedna věc... oh, copak jsi dnes ráno vypila, jsi rudá jako nějaké ožrala! Na co ses ještě chtěla zeptat? Mluv a přestaň se na mě tak dívat! Už dost, už toho mám dost, točí se mi z těch tvých očí hlava. Zblízka máš tak krásný oči, nikdy jsem si jich nevšiml. Jsou jako z medu... kdoví s kým si tě tvá matka udělala. Teď musím pracovat, už toho mám dost! A proč se na mě tak lepíš? Zbláznila ses?

Vzduch se už zase chvěl vedrem, půda se rozpálila a hory se vzdalovaly. Nesměla jsem ho nechat odejít, chtěla jsem se ho zeptat proč — když jsem se na něho předtím dívala, a teď, když jsem ho držela za rameno — jsem dostala chuť dotknout se tam, kde...

— Na to se ale neptá! A navíc v tvém věku! Jsi pěkná potvora! Můj táta má pravdu, potvora! Copak se nestydíš?

— A proč bych se měla stydět? Přišla jsem na to sama, nikdo mi o tom nic neřekl, a to znamená, že na to přijdou všichni.

— No dobrá! To má logiku! Dávej si pozor, maličká, pusť tu mou ruku, nebo to špatně skončí. Stoupá mi krev do hlavy, dávej si na mě pozor!

— Proč pozor? Já se tě nebojím a chci, abys mi odpověděl. Pověz mi, věděl jsi to?

— No jasně že jsem to věděl! Copak sis o mně myslela, že jsem hloupej? Jsem chlap, a jestli mě nepustíš, tak tě tam pohladím já a pak si to spolu rozdáme.

— Tak to udělej. Já z toho nemám strach! To ty máš strach. Co jsi to za chlapa? Celej se klepeš!

Odstrčil mě a začal se zvedat. Ruce mi najednou ochably, ale když jsem ho viděla vstávat a zvedat ze země čapku, aniž se na mě přitom podíval, nedokázala jsem se ani postavit, překulila jsem se a chytila ho za kotníky. Měla jsem strach, že mě kopne, ale on se s čepicí v ruce sehnul a natáhl ruce, jako by mě chtěl odstrčit, ale pak upadl na koleno a nakonec na mě. Měl zavřené oči. Něco si udělal? Omdlel? Trvalo to celou věčnost. Ani jsem nedutala. Měla jsem strach, že vstane. A navíc, i kdybych chtěla, neměla jsem sílu ani pohnout rty. Neznala jsem tu divnou sladkou únavu, plnou jemného mrazení, které mě omámilo. Pod mými zády se rozevřela hluboká propast, ze které se mi roztočila hlava, ale příjemné pocity mě pevně držely ve vzduchoprázdnu, otevřela jsem oči a uslyšela svůj hlas, jak říká:

— Teď už vím, co je to moře.

Neodpověděl, beze slova mi stáhl sukni, vyhrnul spodničku a strhl kalhotky. Nehýbal se, upřeně se mi díval do očí a prsty mě začal hladit přesně tam, kde jsem to dělala já, když Tina křičela. Zničehonic odvrátil obličej. Jde pryč?

— Ne, budu tady, kam bych měl jít? Teď musím zůstat tady.

Potěšeně jsem přivřela oči. Tina křičela a celé moje tělo se oddalo tomu mrazení, které jsem znala. Pak jsem ho ucítila tak hluboko, že... jak to dělá? Podívala jsem se na něho. Roztáhl mi nohy, svůj obličej mi zabořil mezi stehna a dotýkal se mě jazykem. Jasně že jsem to nemohla vědět, kdybych se na něho nepodívala: tohle bych si sama neudělala. Z toho se mi tak zatočila hlava, že Tinin křik utichl a místo ní jsem zakřičela já. Silně, ještě silněji než ona, když ji matka zavřela na záchodě... Omdlela jsem, nebo jsem usnula? Když jsem otevřela oči, v rákosí se rozhostilo ticho.

— Musíme toho nechat, holčičko, jsi nevychovaněj spratek, ale já ti nechci ublížit. Obleč si kalhotky a utíkej. Využij toho, že jsem se dokázal vzpamatovat, i když jsi mě úplně vyvedla z míry. To je fakt pravda, úplně jsi mě vyvedla z míry. Kdo by to byl řekl? Jsi přitažlivá, moc přitažlivá, ale nechci ti ublížit. Zvedni se a běž!

3.

Vstala jsem a natáhla si kalhotky, ale neutíkala jsem, i když jeho hlas zněl výhrůžně a on se na mě ani nepodíval. Už to nebylo jako dřív. Už jsem z něho neměla takový strach. Ani jsem ho nepozdravila. Vydala jsem se směrem k domovu, motala jsem se únavou a vzpomínkou na to mrazení, díky němuž jsem při každém kroku zakopávala. Bylo to nádherné.

Moje vlastní doteky mi v porovnání s těmi Tuzzuovými připadaly jako kus tvrdého chleba. Udělala jsem dobře, že jsem se ho na to zeptala. Věděl všechno, a i když se ze začátku trochu zlobil, nakonec mi stejně odpověděl. A když jsem se teď zadívala na tu vybledlou ruinu, které matka říkala dům, pochopila jsem, že jsou i jiné a větší domy, jiné cesty a moře za těmi dalekými horami, které mizí a zase se objevují jako duchové zemřelých.

Stařena, která k nám jednou za měsíc docházela, o duších mluvila pořád... dnes nebo zítra nejspíš přijde, protože matka ráno rozdělala oheň v peci a upekla chleba. Pokaždé když má stařena přijít, matka upeče chleba a společně s ním i piškoty, které jí pak nabídne se sladkým likérem.

Za závěsem jsou slyšet hlasy. To musí být ona, se svým pytle m plným malých hadříků, které pak maminka sešívá dohromady.

Když jsem rozhrnula černý závěs, zkameněla jsem. Jako by na mě čekal, přímo naproti mně seděl za stolem vysoký a mohutný muž, ještě vyšší a silnější než Tuzzuův otec. Obr s hustými vlasy, nad čelem zvlněnými, v bleděmodrém kabátě z lesklé chlupaté látky, jakou jsem ještě nikdy neviděla, se na mě usmíval očima blankytnýma jako ten jeho kabát. Zuby se mu bělostně leskly stejně jako ty Tuzzuovy a jeho otce.

— No, jen se podívej, jak krásná dcera mě tady čeká! To mám ale radost, opravdu radost! Už jsem si myslel, že tvoje matka rodí jenom Tiny! Moc rád vidím, že to tak není, dcerko moje. Dívat se na tak hezkou slečnu je opravdové štěstí, dcerunko!

— Přestaň! Nemluv tak a nechej Modestu na pokoji! Není to žádná slečna, dítě je to, je to ještě dítě! Vypadni! Celý večer ti to říkám. Vypadni, vypadni, nebo zavolám policajty!

— No, slyšíš ji? Prý policajty! A kde je vezmeš? Běž, běž! Utíkej až k jezeru, to ti jenom prospěje. Jsi tlustá jako dojnice. Podívej se na mě, jakej já jsem manekýn, celej život běhám!

A když to říkal, vstal a předváděl se v celé své kráse, poklepával se na prsou a na štíhlých bocích. A když se celý otočil kolem dokola, abych si ho mohla lépe prohlédnout, rozesmál se a zamířil ke mně. Hlas měl jemný jako ta látka jeho kabátu. Nikdy jsem se takové látky nedotýkala. Chytil mě za bradu, zadíval se na mě a nepřestával se smát.

— Dokonce jsi i vysoká, a plná a růžová jako granátový jablíčko.

Tak s ním mě moje matka udělala! Líbil se mi, líbilo se mi s ním mluvit a smát se. Ani matka, ani Tina nikdy nemluvily. Teď bych si mohla povídat s ním a už bych se nemusela unavovat běháním ve větru, jak jsem to dělala předtím... Prsty mi zvedl bradu a já jsem pohlédla vzhůru, abych líp viděla jeho úsměv, když vtom matka začala ječet — nikdy předtím jsem ji neslyšela tak mocně zařvat —, vběhla mezi mě a toho muže a snažila se mě odtáhnout pryč. Ten její křik mi připomněl Tuzzuovy polibky, a zavřela jsem oči. Moje matka ječela jako Tina a on se smál. Odstrčila jsem ji. Chtěla jsem tam zůstat a poslouchat jen jeho.

— Ten tvůj jekot je k ničemu, krávo! Copak nevidíš, že chce zůstat se svým tatíčkem! Hlas krve nikdy neumlčíš, nikdy! Že chceš být se svým tatínečkem? Řekni to mámě, že chceš být se svým otcem.

— Ano, chci být s ním!

Ani jsem to nestačila doříct a moje bez ustání řvoucí matka se na mě vrhla a popadla mě za vlasy. Ale on ji svou obrovskou dlaní odstrčil a důrazně ji varoval:

— Dávej si setsakra pozor a nedotýkej se mojí krve! Puť ji, nebo ti ten tvůj seschlej slepičí krk urvu.

Matka se sesunula jako prázdné šaty mezi dlaněmi: stala se z ní jen hromada hader.

A jako hromadu hader ji ty velké ruce popadly a chystaly se ji hodit do té nory, kde byl záchod. Když otevřel dveře, v koutě jsem uviděla schoulenou Tinu. Určitě ji tam předtím hodil taky. A jako kus hadru s jiným kusem hadru skončila maminka na záchodě s Tinou. Pak je s klidem zamkl, otočil se ke mně a z legrace udělal posunek, jako že si umývá ruce. Dmula jsem se hrdostí nad jeho silou.

Když mě zdvihl do náruče, moje i Tuzzuovy doteky nebyly nic proti tomu, co jsem z těch silných dlaní, plných jemných světlých chlupů, ucítila mezi nohama. Vyčkávala jsem. Z toho, jak se na mě díval, jsem moc dobře věděla, co chce.

— Nebojíš se mě, že ne? Neudělal jsem jí vůbec nic špatného. Jen jsem se jí na chvíli zbavil. Je strašně otravná a já bych si rád v klidu užil tuhle dcerušku, o které jsem ani netušil. Opravdovej dáreček... Máš strach?

— Nemám strach. Udělals jenom dobře. Aspoň se odnaučí na mě pořád křičet a za všechno mě trestat.

— No dobře. Vidím, že jsme stejné krve, a to mě těší, opravdu moc těší...

Opakoval stále tišeji a stále rychleji slovo „těší“ a bez jakékoli námahy mě položil na postel. Byl tak silný, že jsem se cítila jako lněné přadýnko, které jsem musela podávat matce, když pracovala. Teď nepracovala. Chvíli byla zticha, ale pak se za dveřmi zase dala do křiku. Anebo to byla Tina? Možná to byly obě dvě, ale mně to bylo úplně jedno. Já jsem taky mockrát plakala, tak teď brečí zase ona, no a co. Jediné, co mě právě zajímalo, byly ruce porostlé světlými chlupy, které mne svlékaly. Když jsem byla úplně nahá, dotkl se mě na prsou, přestal šeptat a znovu se začal pochechtávat:

— Tady ti raší dva knoflíky. Bolí tě, když se za ně chytáš?

— Ne.

— A víš, co jsou tyhle malý opuchlinky?

— Ne. Možná vředy?

— Blázínku! To ti začínají růst prsa. Vsadím se, že budeš mít velký a pevný prsa, jako má sestra Adelina. Ve tvých letech měla tvoje teta Adelina bradavky úplně stejné barvy, růžové... růžové.

— A kde je ta Adelina, proč jsem ji nikdy neviděla?

— Teta Adelina, musíš říct teta Adelina. Když uděláš, co ti řeknu, tak tě za ní zavedu. Bydlí ve velkém městě s obchody, divadly, trhy... je tam i velkej přístav.

— Když je tam přístav, je tam teda taky moře?

— Jasně že je tam moře, a taky lodě a paláce. Z Adeliny se stala velká dáma! Když uděláš, co ti řeknu, vezmu tě s sebou za ní a seznámím tě nejen s touhle slečnou tetičkou, ale ukážu ti taky věci,

který si ani neumíš představit, nádherný věci. Chceš? Chceš svýho tatíčka udělat šťastným? Když ho uděláš šťastným, on pak udělá šťastnou zase tebe.

4.

A když pak ležel vedle mě celý nahý, vypadal opravdu šťastně. Nikdy jsem neviděla nahého muže. Bez toho blankytného kabátu byla jeho ramena jako bílé útesy vyschlého řečiště v době ostružin, kdy vysoko, uprostřed nebe, po celé dlouhé dny a měsíce hořelo přikované slunce. Otevřela jsem oči, pořád tam byl. Zase jsem je raději zavřela, protože stál bez pohnutí za okenními skly. Sledoval mě? Potřebovala jsem spát. Světelné záblesky slunce útočily na moje zavřená oční víčka, a abych mohla usnout, musela jsem se celá schoulit a skrýt, protože mě pozoroval.

— Co děláš? Chceš se přede mnou schovat, že se tak choulíš? Máš strach ze svýho tatíčka?

Jak na to přišel? Když byl celý nahý a bílý, tak mi strach opravdu naháněl, ale nemohla jsem to přiznat. Toužila jsem být silná jako on. Jestli si všimne, že mám strach, bude si myslet, že jsem stejná jako matka, a nechá mě tady.

— Nemám strach. To mě jen znervózňují ty potrhly ubrečený ženský. Jestli je pravda, že jsi můj otec a že jsi stejnej jako já, tak je jednou ranou umlč.

Obr se pohyboval pomalu. Pálil a jeho hebké blondaté chlupy jako žitné pole stoupaly od zápěstí až k ramenům. Žito se vznítilo. Kdy se to stalo? S mámou jsme sbíraly ostružiny a Tina se smála pod fíkovníkem, když vtom se kus toho vysokého a nepohyblivého slunce utrhł a jako hořící had se začal plazit a spalovat všechno kolem. Hořelo všechno, vlčí máky, prádlo, které matka sušila na šňůře, a taky Tininy sukně. Kouř ze spálených chlupů mě dusil.

— A jak to mám udělat, dceruško, jak mám ty dvě slepice, když mě tak krásně hladíš, umlčet? Jsi jako poupátko, opravdový růžový poupě.

Zralé žito vzplálo a kouřový had stahoval hrdlo, musela utíkat pryč... Musela běžet a vyšplhat se na fikovník a křičet jako tehdy... Tuzzu její křik uslyší, přijde a vezme ji do náruče.

„Jak se to stalo, žes mě zachránil z plamenů, Tuzzu?“

„Pod jedním prknem ses schovala ty a pod dalším chuděra Tina, celá popálená, vypadala jako dřevěný oharek z uhlí.“

„A proč jsi ji tam nenechal uhořet? Měl jsi zachránit jenom mě.“

„No, to si teda tuhle zlomyslnou holku poslechněme, ta má ale srdce! Jestli to řekneš ještě jednou, nechám tě uhořet, ať se tady propadnu, i když jsi bělostná a kyprá jako holubička.“

Měla utéct, ale obr si na ni v posteli pomalu lehl a tiskl ji k matraci. Žár sílil. Tina křičela, ale její křik jí tentokrát nepůsobil vůbec žádné potěšení. Ten muž ji ve své náruči nelaskal. Nehladil ji jako Tuzzu, ale roztahoval jí nohy a do dírky, ze které vytéká čurání, strkal něco tvrdého, co řezalo. Musel si vzít v kuchyni nějaký nůž a chtěl ji rozporcovat stejně, jako matka o Velikonocích čtvrtí jehně. Mezi chvějící se stehna jehněte vnikalo ostří nože — silná ruka se nořila do krve, aby oddělila a rozdělila — a ona zůstane ležet na matraci rozřezaná na kusy.

Nic neviděla. Slunce už zašlo? Anebo už je mrtvá, rozčtvrcená jako jehně? Rána nožem bolela a bolest stoupala přes pupek až do žaludku a do hrudi, kde se tříštila. Ramena se přesto hýbala. Prsty hledala ten nůž, dotýkal se jejích ramen. Prsa i břicho zůstaly nedotčené. Jen v podbříšku ji rozřezané maso pálilo a něco hustého a hladkého, nějaká divná tekutina, z něj vytékalo. Ne, to není moč, to je krev. Ani se nemusela dívat: znala ji odjakživa.

Bylo by lepší se nehýbat, zavřít oči a spát, ze slunce mi však puká hlava, musím otevřít oči: ta zář není slunce, ale světlo petrolejky, kterou si matka předtím rozsvítila k práci. To už je dávno, ten nahý muž, který teď spal vedle mě, tam ještě nebyl a s ním ani ta krev, která bolela. Když matka krvácela, tak si tiskla břicho a kňourala a pak se ve sklípku hromadily hadry potřísněné červenou.

Bolest už necítila a otec spokojeně chrápal. Brzy se probudí a určitě bude chtít znovu dělat to, co ho udělalo tak šťastným. Matka to říkala pořád: „Narodit se ženskou je neštěstí, začneš krváčet a zdraví

a klidu můžeš dát sbohem! Ti nehledají nic jinýho, než jak si udělat dobře, rozčtvrtí tě odshora dolů a nikdy nemají dost!“

Předtím jsem byla holčička, ale teď jsem se stala ženou a musím být opatrná: už se hýbe. Musím utéct. Ale kam? Venku je tma.

Na záchodek? Stačilo by otočit klíčkem a ukrýt se do maminičiny náruče. Ale zpoza těch dveří se neozývaly žádné zvuky, a navíc mě matka nikdy neobjímala, objímala jenom Tinu. A i teď, když jsem přitiskla ucho k prknům, jsem pochopila, že se objímají a spí. Slyšela jsem Tinin těžký dech a matčino lehké oddechování jako každý večer v naší velké posteli: já jsem ležela v nohách a ony se objímaly v hlavách postele. Ne. Neotevřu. Chtěla bych ale vědět, jestli se objímají i teď, na zemi. Kdybych vzala petrolejku, možná bych na ně škvírou uviděla. Nic, nebylo vidět vůbec nic... Musím je vzbudit, musím je probudit světlem lampy... Stačí postavit lampu blízko dveří a potom sundat sklo, které chrání plamen a jako to slunce mi spaluje čelo. Musím popojít, lampa mi ale znenadání vyklouzla z dlaní na suché, vyprahlé dřevo. Už měsíce nepršelo.

Tuzzu tehdy neudělal dobře, když zachránil Tinu z ohně. Neudělal dobře, měl zachránit jenom mě. Ale tentokrát tady nebyl a já, i když jsem z těch plamenů a z toho dusivého kouře umírala strachy, bych nikdy nevolala o pomoc ani bych nekřičela.

5.

— Chuděrka malá! Chuděrka malá! Kdybych to neviděla na vlastní oči a neslyšela na vlastní uši, nikdy bych tomu neuvěřila. Už o tom muži nemluvte, nechte to být. Už ji neděste. Nevidíte, jak se celá třese? Co chcete ještě vědět? Už celé tři dny ji vyslýcháte, a přitom je všechno tak jasné! Tak strašné, že si člověk připadá jako ve středověku, a ne v roce 1909. A všechno jenom proto, že naši zemi už nemají pod kontrolou bohabojní lidé, a bez Boha...

— Odpusťte mi, matko, ale politika s tím nesouvisí. S vaším dovolením, v těchto třech dnech jsem nekonal nic jiného než svou povinnost. Bohužel se takových věcí děje mnoho... Ach! Vaše Milosti,

odpusťte, chtěl jsem říct, že... já... ano, viděl jsem jich příliš a už je ani nepočítám. A pak je mou povinností, i kvůli jejímu bezpečí, všechny události objasnit.

— Ach, svatá Panno! Budte zticha, zticha! Nevidíte, že sotva zaslechne váš hlas, už ji zachvacuje panika?

Takový sladký hlas, slyšíte, jak je sladký? To je hlas matky Leonory, která mi vsugerovala, abych omdlela. Bylo to snadné: stačilo pevně sevřít víčka a pěsti, dokud oči nezačaly slzet, a nehty, zarývající se do masa dlaní, mě nerozklepaly stejně jako Tinu, když maminka odcházela pryč. Od ní jsem se to naučila a stejně jako ona — viděla jsem ji za svými sevřenými víčky — jsem se třásla.

— Copak nemáte srdce? Nechte ji na pokoji! Slyšel jste, co říkal doktor Milazzo? Nesmí si z té strašlivé noci pamatovat nic, vůbec nic! Ta malá na to musí zapomenout... Vidíte? Jen vás spatřila, už zbledla jako mrtvolka, a sotva jste jí naznačil tu věc, copak nevidíte, jaký záchvat zase dostala? Co chcete ještě vědět? Všechno vám potvrdil Tuzzu a jeho otec, když ji sem přinesli, a potom...

— S vaším dovolením, matko, všechno ne.

— Ale co to říkáte? To jsou jenom detaily.

— Ale toho muže, který se vydával za jejího otce, jsme nenašli. Ani mezi ostatky její matky a sestry, ani... Ach, matko, toho my musíme najít!

— Toho musíte najít vy. Jeho kabát jste našli, ne? A je ze stejně blan-kytného sametu, jak si ho pamatovala tahle malá mučednice. Ve jménu svaté Agáty, jež podstoupila stejné utrpení jako tahle holčička, už ji víc nestrašte! Vidíte ji, jak je vyděšená? Odejděte! Ve jménu Boha, který nás vidí, běžte pryč. Vy karabiníci nemáte křesťanskou duši. A vy, sestro Costanzo, nestůjte tam jako solný sloup, ale pomozte mi položit Modestu na postel. Tak, vidíte. Chudinka dcerunka! Cítíte, jak je těžká? To je opravdový epileptický záchvat. A jestliže před tím nešťěstím, jak nám řekl Tuzzu, jimi netrpěla, tahle tragédie ji zničila navždy.

A znovu mě hlas matky Leonory pobízel k tomu, co jsem měla dělat: stále víc svírat pěsti, aby se nehty ještě hlouběji zabořily do masa. Pořád lepší taková bolest než odpovídat tomu muži s černým knírem a očima tvrdýma jako kámen, který mě svými otázkami mohl

donutit povědět něco, co jsem nechtěla. Oční víčka už mě bolela tak moc, že jsem začala opravdu strašně křičet. Tak opravdově, že ti dva muži, zmatení z mého pláče a neustálých proseb matky Leonory, zmizeli mezi vzrušeným šustěním dlouhých sukni, které nosily ty divné vysoké ženy. Až potom, kdy všechno utichlo a bylo slyšet jen lehký dech matky Leonory, jsem natáhla prsty, ale opatrně, aby si toho nevšimla. Musela jsem se zklidnit pomalu, aby moje snaha nebyla zřejmá. Potřebovala jsem zaslechnout našeptávání toho sladkého hlasu. Co mi teď říkáš? Co musím udělat?

— Tak, hodná, hodná. Ten černý chlap odešel a já jsem tady blízko tebe. Už tě nebudou trápit, ty moje ubohá malá mučednice, trýzněná na duši i na těle jako svatá Agáta, naše patronka. Tak, pomalu, pomalu, uklidni se. Neměj strach, ten černý chlap už tady není.

Věděla jsem to, ale taky jsem věděla, že ještě nenastal čas, abych otevřela oči. K tomu mě ještě neponoukla.

— Už tady nejsou, nevěříš mi? Dělaš dobře, že už nikomu po tom všem, co ti udělali, nevěříš, máš pravdu. Ale já tě k víře vrátím. Mně musíš věřit, otevři oči a uklidni mě, chci se ve tvých krásných očích přesvědčit, že mi důvěřuješ.

Tak, řekla to. Konečně jsem mohla oči otevřít. Ještě chvílku a už bych je byla stejně otevřela. Nepřikazovala mi to jen svým hlasem, ale také svými bílými a hladkými dlaněmi, ještě hladšími než ta chlupatá měkká přikrývka, bělejší a voňavější než ta prostěradla, která jako zázrakem vystřídala ta černá a tvrdá z velké postele, kde jsem spala předtím... předtím, než se objevila krev. Naštěstí jsem přemohla ten strach z ohně a neběžela za Tuzzuem. Kdybych neměla sílu to vydržet, Tuzzu by je s těma svýma zaječíma nohama určitě zase zachránil.

— Tak, takovýma krásnýma očima se na mě musíš dívat. Krásnýma a průzračnýma. A už na ten oheň, který ti zahaluje pohled, nemysli. Už na něj zapomeň a modli se, modli se ke svaté Agátě, aby ti pomohla zapomenout na všechno a aby uzdravila tvou zuboženou duši i tělo.

— A kdo je svatá Agáta?

6.

— Ježíši Kriste, svatá Panno, ty to nevíš? Co všechno lze v té naší ubohé zemi ještě spatřit! Nic tě nenaučili, nic. Znáš jen bídu a utrpení. Jestli mi dovolíš, abych to udělal tak, jak mi radil doktor Milazzo...

— Co máte na mysli?

— Radil, abys na všechno zapoměla, zapoměla na všechno. Když to uděláš, budu tě učit...

Ten hlas sliboval sladkou ukolébavku ve voňavých příkrývkách a dobrodružná vypravování o králích a královnách, válkách a utrpení. V jasném a melodickém hlase matky Leonory se hodiny pojily se zlatými a stříbrnými kočáry. Ozbrojení nepřátelé, divoké hordy utíkaly zaháněné její dlaní jako perutí holubice zdvižené ke slunci. Černí a zlí lidé... Malinkou místnost vonící po bonbonech zdobili světci a panny políbené Bohem, které i přes všechno utrpení a léčky nikdo nedokázal odvrátit od víry. Svatá Agáta byla nádherná. Udělala jsem dobře, když jsem se zeptala, kdo to byl. Z jejích ňader položených na podnose mi naskakovala ještě silnější husí kůže než z jemných a měkkých rukou matky Leonory, které mě při epileptických záchvatech uklidňovaly. A tyhle záchvaty jsem mívala často. Aspoň každé dva tři dny. Ne častěji, protože by mě mohli podezírat. Něco v jejích pohybech a v jejím hlase mi napovídalo, že matka Leonora se nehladí, a že kdyby přišla na to, že to dělám, určitě by mě poslala do pekel. Tenhle příběh s peklem a nebem byl opravdu nudný, ale jednou za čas jsem ho musela snést, naštěstí netrval dlouho. A svatá Agáta byla často volána pozdvíženým prstem matky Leonory. Vysoká a bělostná přicházela s vlnitými blondatými vlasy, tak dlouhými, že jí volně spadaly na sukni z modrého a stříbrného brokátu. A mezi jemnými, průsvitnými vlasy (snad zlatý prach?) se jí rýsovala malá růžová ňadra.

Tak svatá Agáta vstupovala dveřmi; a tam blízko, ve tmavém koutku místnosti, dva černočerní pekelníci s rozžhavenými kleštemi jí před našima očima její malá prsa trhali a pokládali je, ještě

teplá a chvějící se, na stříbrný podnos... V této části příběhu mi matka Leonora pohlédla do očí a řekla:

— Vyděsilo tě to? Bojíš se, že? Bojíš! Máš strach?

Pochopila jsem, co mi chce ten její nebeský pohled — osvícený mnoha malými zlatými hvězdičkami — podsunout, a začala jsem se třást, ale jen trochu, jen tak maličko, aby to postačilo k tomu, že mě k sobě přivinula. V náruči jsem pokládala hlavu na její plochá a teplá prsa, rýsující se pod bílou látkou. Ta moje nebyla nic jiného než dva malé vrídky, a proto mě taky tak strašila:

„Jsi tak hubená, podvyživená, ubohé dítě! Máš tak drobné tělíčko! Doufejme, že se vyvineš, že vyrosteš, protože tyfus je moc nebezpečný!“

Nelíbilo se mi ani slovo tyfus, ani ty malé vrídky, bála jsem se, že mi jako ty její nevyrostou. Zachvívala jsem se s tvářemi zabořenými v těch voňavých a teplých ňadrech.

A zatímco rozpálené kleště strhávaly bělostnou látku a rvaly jemné maso prsou, ve mně se probouzelo vzrušení. A kdyby matka ucítila, že se celá chvěju, přitiskla by mě k sobě ještě víc, abych se neskácela, vzrušení by stoupalo a já bych musela stisknout zuby, abych nevykřikla. Bohužel se mi to dosud, aniž bych se sama sebe dotýkala, nikdy nestalo.

7.

Čerstvý vzduch vonící po bonbonech mě vábil k poletování po stinných pěšinkách, lehce prosvětlených bílou barvou mnoha věčně uzavřených dveří. Za nimi se jistě ukrývalo množství malých komůrek podobných té mé, ve kterých se vojsko vysokých a bělostných žen zavíralo a jen někdy vycházelo rychlými, přesnými kroky, které byly tak lehoučké, že bylo snazší zaslechnout šelest sukní než klapot bot. Ty ženy stále vzdychaly. Možná proto, že nikdy nemluvily? Anebo proto, že se nehladily a nikdy neviděly muže? Jak je to dlouho, co jsem ani já nespatriřla žádného muže? Ano, byl tady zahradník, ale s ním bylo zakázáno mluvit. Někdy přicházel i jiný muž, ten ale nosil

stejně dlouhou sukni jako ty ženy, jen černé barvy. Věž, že kromě ženského vojska, které pracuje — tak mi to říkávala matka Leonora — na obraně božího slova na zemi, existuje také vojsko mužů, které, jak tvrdila matka Leonora, je požehnáním lidstva. Následně jsem pochopila, že tihle muži v sukních jsou kněží, o kterých moje matka mluvila vždy s láskou a které Tuzzuův otec nenáviděl: „Špinavej svinskej kněz, blbec jeden kněžourská.“ Taková škaredá slova! Matka Leonora měla pravdu, když se na mě rozzlobila, ale tenkrát jsem tady byla jen chvíli a nic jsem nechápala. Co jsem to řekla? Aha, už vím: špinavej, zsranej svět. Od toho dne jsem přestala říkat všechna ta škaredá slova bez jakékoli lítosti. Nebylo to ale tak snadné. Když jsem se je snažila zapomenout, nechtěla z mé hlavy pryč. Vymyslela jsem si proto systém, cvičení — abych to pojmenovala jako matka Leonora (je to tak hezké slovo, cvičení — disciplína). Pokaždé když jsem je ucítila na jazyku, tak jsem se do toho jazyka kousla. Bolest mi na ně hned dala zapomenout. Nelitovala jsem. Z růžových a měkkých rtů matky Leonory — někdy mi dovolila se jich dotýkat — jsem se naučila mnoho nových a krásných slov, ze kterých se mi na počátku, ve snaze si je všechna zapamatovat, točila hlava a nemohla jsem se nadechnout. Kdoví kolik se jich zase naučím zítra ráno... Musím spát, dřív se tak dočkám světla. A za rozbřesku, vzpřímená a s hůlkou v ruce, matka Leonora v místnosti s vitrínami vysokými až po strop, se skleněnými tabulkami tak čistými, že ani nebyly vidět, vyprávěla. Místo hrníčků a talířků a maminčiných skleniček byly vitríny matky Leonory zaplněné knihami. A ty knihy byly plné těch slov a příběhů, jež mi matka Leonora vysvětlovala. Kdoví jestli je všechny četla?

— Tady je tolik knih, matko! Vy jste je všechny četla?

— Ale co to povídáš, blázínku! Studovala jsem, něco vím, ale nejsem žádný vzdělanec. Pouze církevní učenci mají veškeré vědění světa ve svých rukou.

— Ze mě bude taky učenec!

— Ty jsi blázínek! A k čemu ti to bude, když jsi žena? Žena se nemůže ve vědění nikdy vyrovnat mužům.

— A co svatá Terezie?

— Ale svatá Terezie, jak ti už napovídá označení svatá, byla vybrána samotným Bohem, jsi opravdový blázínek! Dej si pozor, abys

neupadla do hříchu domýšlivosti. Mám radost z toho, že se ti tolik líbí studium, a musím přiznat, že máš paměť a vůli, která se jen tak nevidí. Ale buď opatrná, protože inteligence tě může zanést do temných vod hříchu. Modli se a vyšívěj, to je důležitější než studium! Modli se a vyšívěj. Výšivka tě vede k pokoře a poslušnosti, což jsou jediné zbraně proti hříchu. A když už jsme u toho: sestra Angelika si stěžovala, že u plátka nejsi tak pozorná jako se mnou a při hře na piano. Byla velmi roztrpčená. Snaž se jí v budoucnu uspokojit. Sestra Angelika umí být pokorná mnohem více než my a pouze z jejích trpělivých rukou můžeš pokoru získat. Bojím se tvé inteligence... jsi žena... jsi žena... a sestra Angelika...

Když o tom mluvila, její hlas se zvedal do výšek skoro jako matčin hlas. Ale bylo zbytečné jí oponovat, stejně to nechápala. Copak jsem si se sestrou Angelikou mohla rozumět? Byla tak ohyzdná, že mi skoro připomínala Tinu. U klavíru to bylo jiné. Sestra Teresa, i když nebyla krásná, ale ani škaredá, mluvila svými prsty. Dokázala z klávesnice vyloudit tak nádherné zvuky, že to bylo stejné jako poslouchat hlas matky Leonory...

— Modesto! Ty mě neposloucháš! Nesmíš myslet na něco jiného, když se na tebe zlobím. To je znamení, že se ďábel snaží překazit naši práci, když narovnáváme tvé mladé větvičky, které místo ke světlu rostou do stínu. Dítě je velmi křehká rostlina, která má sklony ke změkčivosti a ke hře. Jen pevné svázání vlákniny disciplíny mu umožní rovný růst bez pokřivení duše a těla. Již tahle tvá nepozornost je hříchem. Po této hodině běž do kaple a pomodli se deset zdravasů a deset otčenášů! Tak se naučíš poslouchat, když tě někdo hubuje.

Zlo! Zlo! Když byla taková, tak byla otravná a změnila se taky její tvář: seschla a zošklivěla. A kvůli tomu Modesta odvracela pohled, nechtěla ji tak vidět: chtěla ji vidět jenom krásnou.

— Modesto! Kam se to díváš? Slyšelas mě?

— Slyšela.

Musela mít trpělivost i proto, že ta škaredá slova jako zlo, peklo, poslušnost, hřích... nikdy netrvala moc dlouho. A ona moc dobře věděla, jak to lamentování ukončit: stačilo sklopit hlavu a rozplakat se. Bylo to sice trošku namáhavé, ale hlas matky Leonory se potom navrátil ke své obvyklé přívětivosti a začal zase říkat hezká slova jako

nekonečno, blankyt, jasno, nebeské, magnolie... Jak krásná jsou jména květin: hortenzie, jasmín, muškáty, jak krásně znějí! A když teď navíc píše tato slova na bílý papír, černou na bílé, už nikdy se s nimi nerozloučí, už nikdy je nezapomene. Byly její, jen její. Ukradla je, ukradla je všem těm knihám a rtům matky Leonory.

8.

A musí jich ukrást ještě spoustu a nashromáždit jich co nejvíc i v té ohromné místnosti — říkali jí salon —, což byla jediná místnost kláštera s velkými okny a plná pozlaceného nábytku. V záblescích světla a černí klavíru se ukrývaly melodie a vzácné rytmy, jen si jich nabrat plnými hrstmi. Stačilo naslouchat hlasu sestry Teresy, sice ne tak sladkému jako matky Leonory, ale zato mile rozpustilému:

— Dnes po zpěvu a po cvičení na klavír se naučíme také psát noty... ale copak ti dnes ráno je, broučku? Oči ti tak září, že mi připomínáš Pannu Marii, když ji andělé odnášeli do věčné slávy. Ach, to mládí, jak krásná a oslnivá věc to je!

— To není mládí, sestro Tereso, to matka Leonora mi po měsících a měsících slibů a odkladů konečně ukáže hvězdy.

— To jsem ráda. Tak vidíš, že když posloucháš a jsi hodná, hned se ti dostane nějaké odměny.

Doopravdy to nebylo tak hned. Měsíce se musela krčit nad tím zatraceným plátnem, sledovaná hadíma očima té protivné sestry Angeliky.

— Pouze dobro přináší dobro! A této noci půjdeš... tuhle noc tam půjdeš, nebo ne? Půjdeš s ní tam, kam žádná z nás nikdy nohou nevkročila. Ve skutečnosti bych měla říct okem, protože se přece jedná o oči!

— Ani vy ne, sestro Tereso?

— Pro milost boží! Když odmyslím, že bych z těch kovových schůdků, stoupajících až k vrcholu úzké věže, hned závratí spadla, je tak strašlivě uzoučká! Bude to možná jen má přehnaná představivost, ale když je silný vítr, zdá se mi, že se naklání jako praporec. A navíc

netrpím nespavostí. Já v noci, díky Bohu, spím a svůj spánek bych nevyměnila ani za všechny hvězdy noční oblohy.

— A jak s tím souvisí nespavost, jestli se mohu dovolit zeptat?

— Souvisí! Souvisí! A nebuď v mé přítomnosti tak strojená. Dovolit, nedovolit. Všechnu tuhle etiketu si můžeš nechat pro matku Leonoru.

— A jak s tím tedy souvisí nespavost?

— Souvisí, souvisí.

— Jak souvisí?

— Když ti říkám, že souvisí, tak souvisí! Jsi pěkně umíněná! Už začni se stupnicí, nech nespavost nespavostí a hraj.

— Ale není snad nespavost nemoc, která přichází v noci a nenechá tě spát?

— Jistě! To je ta nemoc, co ti kovovými nehty drží rozevřená oční víčka a nedovolí ti zavřít oči nebo, jak se říká, neumožní ti pozehtnaný spánek.

— Ale není to ta nemoc, která boží rukou postihuje toho, kdo žije ve smrtelném hříchu?

— Ale co to povídáš? Kdo ti říká takové hlouposti? Nemluvila jsi snad se zahradníkem?

S Mimmem jsem sice mluvila, ale měla jsem hned připravenou odpověď:

— Ne! Že mě Bůh vidí! Já nikdy s žádnými muži nemluvím!

— Správná odpověď! Tak to byla ta klepna sestra Angelika? Neposlouchej ji. Ta z toho vyšívání ztratila všechno dobro z očí a vidí jenom barevné křížky... eh! Raději ani nemyslet. Tady nevyšíváme. Tak zazpívej stupnici, tak, počítáme do čtyř: raz dva tři čtyři, raz...

— A kdo trpí nespavostí?

— Jak jsi umíněná! Když chce tahle holka něco vědět, tak je jako otravná moucha. Je pravda, že nespavost bývá trestem, kterým Bůh postihne toho, kdo hřeší. Ale někdy — i když vzácně — bývá připomínkou, výstrahou pro toho, kdo má vysokou inteligenci a mohl by, kdyby ho nespavost nenutila k ostražitosti, upadnout do hříchu domýšlivosti a... Ale copak je mi do hříchů, ať ti je vyjmenuje matka Leonora. Já se o ně nezajímám! Klášterní lékař tvrdí, že všichni velcí myslitelé trpěli nespavostí, a že je navíc dědičná. Ale on je heretik,

takže kromě pár kapek ricinového oleje a nějaké té pilulky je lepší ho neposlouchat.

— Aha! Takže matka Leonora trpí nespavostí?

— Jistěže, a když ji takhle nemoc postihla — myslím, že dva tři roky poté, co převzala uvolněné místo po matce Giovanně, která zemřela... raději se nebavme o tom jak, kéž jí Pán Bůh odpustí! —, tak ji jeden specializovaný lékař, který přijíždí z Palerma jen ve výjimečných případech, několikrát vyšetřil a pomohl jí získat výjimku od biskupa, aby si sem mohla přivést dalekohled po svém otci. Její otec byl velkým astronomem. A ona si ho postavila na věž. V té výjimce bylo také napsáno, že může trávit studiem hvězd bezpočet hodin jako její otec. I to je rodinná nemoc. Dědí se s inteligencí, s bohatstvím, s mocí. Měla bys vědět, že matka Leonora pochází z jednoho z nejstarších šlechtických rodů na našem ostrově. Jeho jméno ti nemůžu prozradit, protože, jak dobře víš, když složíme věčné sliby, nemáme už více ani příbuzné, ani... divíš se? Tohle tvé překvapení jenom dosvědčuje, kolik ponížení musela matka Leonora podstoupit, aby se zbavila pýchy, kterou v sobě nosila. Jednou jsem viděla i její matku. Taková nadřazenost! Krásná jako ona, stejné oči, stejné čelo, stejný nos. A k tomu všemu, co myslíš, proč jsi tady mohla zůstat, poté co tě přinesl Tuzzu se svým otcem? Oni tvrdili, že to bylo proto, že byl klášter nablízku, ale já myslím, že to bylo ze strachu z veřejného pořádku... Co myslíš, proč jsi tady mohla zůstat?

— To nevím.

— No, nevíš. Jen díky matce Leonoře! Kdybys věděla, jak bojovala, abys mohla zůstat tady a aby tě neposlali do nějakého sirotčince plného švábů a hladu. Jistě, neměla bych to přiznávat, protože i sirotčince jsou spravovány jeptiškami, ale ty víš, jaká jsem: nemůžu nenazvat chleba chlebem a víno vínem. Pravda je, že tyhle sirotčince provozují chudé jeptišky nízkého původu. Chudina, jež pochází z venkova nebo také přímo ze sirotčinců. To není jako tady u nás. Ani tohle bych neměla připomínat, ale ať mi Bůh odpustí, nenajde se tady žádná, která by nebyla alespoň dcerou nějakého barona. Ani velmi bohaté jeptišky sem nikdy nevkročily a ani nikdy nevkročí.

— A vy, sestro Tereso, jste dcerou...

— Samozřejmě že barona. Ale měla ses správně zeptat: byla jste dcerou a ne: jste dcerou. Opakuj otázku.

— A vy, sestro Tereso, čím jste byla dcerou?

— Jak jsem ti už pověděla, jednoho barona, ale chudého a z nepřilíží starodávné větve. A proto se taky nikdy nestanu matkou představenou! Ale co z toho? Mám méně starostí a více času na hudbu a na výuku novicek a tebe... No tak, no tak, už nech těch hlasových cvičení a zahraj mi sonatinu od Clementiho. Učit je požehnáním, a speciálně tebe, no poslouvej, jaký máš úhoz! Dotek anděla, ale teď dost, už dost. Musíme začít hudbu psát. Tak, pojď sem ke mně: vidíš ten list s linkami? Ty linky namalovaly novicky na pevnině. A ty mi je teď vyplníš... Ne, ne, musíš to dělat tak, jako bys kreslila pusinku. Takhle, nejdříve kontury: silně...

Kontury těch not, které se pod tlakem prstů tiskly mezi linky, už mi nikdo nevezme. Byly moje, ukradené jako podstatná jména, přídavná jména, slovesa...

9.

A ještě jich musela ukrást a na linkovaném papíře v sešitě nashromáždit spoustu. A taky čísla, čísla shrnutá ve slovech, v notách a ve hvězdách. Ty hvězdy! Té noci uviděla hvězdy z takové blízkosti, až si myslela, že se jich může dotknout prsty. Na vysoké a strašidelné věži — prst mířící proti nebi? — jí matka Leonora dalekohledem ukázala souhvězdí Velké medvědice a Malého medvěda nebo Velký vůz a taky jasného Siria: nejzářivější hvězdu na obloze.

— Obloha! Jak krásné slovo, možná že nejkrásnější... nejzářivější na obloze slov.

— Jak jsi to myslela, Modesto? Jaká nádhera! Jak jsi to řekla, moje drahá? Zopakuj to!

— Nejzářivější na obloze slov.

— Ale jaká nádhera! Zní to jako báseň. Jsi výjimečná! Nejen inteligentní, cílevědomá a hodná, ale máš fantazii, která až děsí! Bude

z tebe básnířka: sestra a básnířka. A budeš moci svými básněmi chválit našeho Pána!

Básnířka možná ano, ale jinak jsem se sestrou moc nesouhlasila. Jistěže jsem se tam neměla špatně, každý den se jedlo jako v neděli a pokoje i povlečení voněly po bonbonech. Ale celý život tady?

— Kolik let už jste tady, matko?

— To se tak neříká, Modesto! Zopakuj správně otázku.

— Kolik je to let, Matko, co jste složila sliby?

— Dobře! Takhle je to správně. Musíš být opatrná, Modesto. Někdý používáš takový světský tón — kdoví kde jsi k němu přišla —, jaký budoucí novicec nesluší... Je to mnoho let, dcerko moje, kdy jsem vstoupila na tento ostrov míru. Ach, kdybych sem tak vstoupila dříve, ve tvých letech! V čistém a cudném věku, jako ty, když ses tady z boží vůle ocitla. Já jsem bohužel vyrostla v pošetilém světě, kde boží slovo téměř nebylo slyšet. Neměla bych mluvit o světských věcech, ale v tomto případě je mi to dovoleno, protože ti to pomůže pochopit, jak tě svatá Panna ochránila, když tě zavedla, i když přes mnohé nepříjemné události, sem k nám. Vybrala si tě hned i proto, že jsi prostého původu a ona ochraňuje chudé, zatímco pro mne, možná z důvodu hereze, která se vyskytla u některých členů mé rodiny, byla cesta dlouhá a bolestná. Léta jsem žila v luxusu a bezstarostnosti, až mě zasáhla strašlivá melancholie a já jsem pojala podezření, že chybují, což mi taky v neděli můj zpovědník potvrzoval — tolik mu vděčím za svou záchranu. Bojoval proti celé mé rodině, aby mě mohl přiblížit k víře. Mí rodiče tvrdili, že můj smutek je nemocí těla, chudokrevností. Ale byla to moje mladá, čistá duše, jež trpěla vším tím luxusem, všemi těmi nemravnými a beznadějnými řečmi, v nichž — mír jeho duši — nalézal zalíbení hlavně můj strýc. Trpěla jsem strašlivě, potácela jsem se mezi krásnými a mravnými myšlenkami svého zpovědníka a povrchností těch ostatních. Stalo se to na plese debutantek, kdy Madona, ke které jsem se tolik modlila, mi ulevila od nemoci, proti které žádná medicína nepomáhala. Nemoc, která se projevovala nudou a nekonečnou melancholií. Ještě den před plesem debutantek, co to povídám? Až do toho rána jsem nic netušila. Všechno se velkolepě připravovalo, mašle, látky, květiny, to všechno mě na chvíli z té nudy a nekonečného smutku vytrhlo.

Ale toho večera jsem v šatech z bílého neposkvrněného organtýnu, do jakého se debutantky oblékají, začala pociťovat nevýslovnou úzkost a celá jsem se chvěla. Už mě zaslíbili jednomu mladému oficirovi z kavalerie, ani jsem ho neznala. Jen jsem ho zahlédla z balkonu, jak se předvádí s celou svou četou. Byl vysoký, s kníry a očima tak černýma, že vypadaly jako smůla. Mě tmaví muži odjakživa odpuzovali. Všichni tvrdili, že to je krásný muž, ale mně naháněl strach jako ostatní muži. Byl vysoký a tmavovlasý, s tvářemi plnými jizev ze soubojů, kterých jsem si všimla, když jsem ho konečně uviděla zblízka. Ve své zemi už zabil tři lidi. Byl to německý šlechtic. Ať mu Pán Bůh odpustí! Ve dvaceti třech, dvaceti čtyřech letech již tížili jeho svědomí tři mrtví. Pomysli, tři mrtví jen kvůli světské pýše. Už zdálky mi ten muž naháněl strach, ale zblízka, když jsme tančili řádový tanec, s těmi svými jizvami, které mi připomínaly jeho zločiny, hrůza, která se skrývala za těmi honosnými uniformami, blýskajícími se medailemi a hodnostmi, se propojila s luxusem hedvábí, svícňů a diadémů dam a vyjevily se mi veškeré orgie hříchu a zločinu, jež v sobě ten luxus ukrýval.

Hedvábí, svícny, lesk diadémů, zjizvené tváře... Sevřel se mi žaludek, jako když jsem měla hlad, začala jsem se chvět strachem jako matka Leonora a musela jsem utíkat do její náruče a zabořit do ní svou tvář. Zčásti proto, že když se tak rozohnila, byla přenádherná, a taky proto, že jsem musela zakrýt touhu po objetí toho oficíra, která mě přemohla. Ta touha musela být viditelná i ve tmě... Tuzzu, kde byl Tuzzu? Neměl zjizvené tváře, místo ran měl jen své oči, které odrážely modř moře, a jeho ruce byly tak silné. Jeho ruce mě hladily ve tmě; když rákosí potemnělo a ztichlo. Ne, ne, to nejsou jeho ruce. To jsou měkké a chvějivé ruce matky Leonory, které se od pasu vinou až k mým ramenům a jako dotykem motýlích křídel se lehce otřely o má prsa.

— Co se ti stalo? Dostala jsi strach? Lekla ses zatracení, které na mě čekalo, kdybych zůstala? Madona mě našťěstí osvítla zavčas a jistě spasí i tebe. No tak, uklidni se. Nebezpečí pominulo. Teď jsi velká a silná, nemůžeš se bát, jako když jsi byla malá holčička. Cítíš, jak se ti tělo dobře vyvinulo? Pamatuješ, jaký jsme měly strach, že zůstaneš plochá a vysušená jako sestra Teresa?

Ano, prsa mi našťestí narostla, ale její ruce už mi nepřinášely žádné potěšení. Byly bezduché a o nic se nepokoušely. Tolikrát jsem v to doufala, ale nanejvýš mě jenom jemně pohladila. Nejdříve jsem se domnívala, že se matka Leonora sama sebe nedotýká, protože, jak všichni v klášteře donekonečna opakovali, je čistá a svatá, ale teď jsem si začala být jistá, že se v noci hladí stejně jako já. Pochopila jsem to té noci, kdy si mne pod záminkou bouřky vzala k sobě do postele. A potom, přesvědčená, že spím, se začala hladit a sténat. Kdepak svatá, obyčejná čarodějnice to byla! Čarodějnice, a proto nemluvila o ničem jiném než o pekle a trestu...

Co jsem to jenom vyhrkla? Dlouhý výkřik s vystrašeným tlukotem bílých ptačích křídel mě odmrstil. Co jsem to prozradila? Zbláznila jsem se? Musela jsem říct něco opravdu strašlivého, když matka Leonora běhá po věži jako světlem oslepený netopýr, když padá na kolena, křičí a zoufale se křížuje:

— *Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa.*

Jak to teď jenom napravit?

10.

O nápravu se pokouší horečka, již jsem dostala okamžitě, když jsem spatřila matku Leonoru — ztuhlou jako mrtvola —, která mě odháněla nekonečnými modlitbami. Myslím, že je to horečka ze strachu. Jak jsem mohla být tak hloupá a povědět matce Leonoře něco, co jsem si doopravdy myslela? Zuby mi drkotaly, celé mé tělo se třásl a já se jen zoufale snažila pochopit, co se mi to vlastně přihodilo. Tři dny a tři noci trvala ta strašlivá horečka, která mi v mozku vrtávala díru jedinou otázkou: Proč jsi to udělala? Udělala jsem to, protože jsem byla hloupá, a přitom jsem si o sobě myslela, že jsem bystrá. Příliš jsem matce Leonoře důvěřovala. A tak jsem se kvůli zklamání z její den po dni odhalované zbabělosti a z toho plynoucí ztráty lásky dopustila takové banální chyby. A když jsem svou chybu konečně pochopila, horečka polevila. Nikoli však strach, že mě všechny ty ženy, i když jsou přihlouplé a zlé, zapudí. Potřebovala

jsem je. Kdysi mi připadaly tak hodné, krásné a vysoké! Nebyly ani vysoké. Ve svých patnácti letech jsem už byla vyšší než sestra Costanza, která byla sice nejškaredší, ale také nejvyšší. Škoda. Skoro jsem se chtěla vrátit do těch časů, kdy jsem je obdivovala a kdy jsem se snažila pohybovat a mluvit jako ony. Buď opatrná, Modesto, i touha vrátit se do minulosti, jež už neexistuje, je jen citová léčka, která tě může přijít draho. Ne! Důležitá je realita: co se stalo, stalo se, a nemohlo to být jinak. Teď musím z tohoto vězení, do kterého mě nechala uvrhnout matka Leonora, zmizet. Za tři dny jsem viděla jen ošetřovatelku a starého plešatého doktora. Kdyby byl aspoň mladý! Kdepak je Tuzzu? Možná že odešel na moře.

Moře... teď už jsem věděla, co to je. Viděla jsem už tolik reprodukcí slavných obrazů s mořem, až jsem skoro zapomněla na svou touhu spatřit ho na vlastní oči.

„Jaké je moře, Tuzzu?“

„Jedna velká vodní plocha, jejíž konce ani oko nedohlédne. Tak jako ten kamenolom, který máš před sebou od rána do večera. Jenomže místo bahna a balvanů — ani nemluvíme — je všude kolem voda, modrá voda. Někdy klidná jako hladina ve studni, a pak rozlícená jako rákosí, když zuří vichřice.“

„Takže je stejná jako na obrazech, jaké mají v domě jeptišky?“

„Ale co to říkáš, ty jsi ale husa! Ty dřevěné desky připevněné na zdi jsou falešné a prolhané. Příroda se nedá ani namalovat, ani koupit. A co bys taky mohla čekat od těch vyschlých mumií, které, jak říká můj otec a dobrá duše, můj děda, se možná naučily číst a psát, ale zradily svou přirozenost, kterou jim přisoudila příroda? Jsou sterilní! Vybraly si sterilitu jako záludnou a krivopřísežnou výmluvu. Jaképak malby! Pojď, projdeme se trošku, pojď...“

Tuzzu mě vedl za ruku na prostranství plné jemné a modravé trávy, která se tak prudce vlnila, že jsem se po chvíli cítila, jako bych pila velikonoční víno.

„Jak bláznivá je tahle holka! Nejdřív tě otravuje jako moucha, protože chce vidět moře, a když ji k němu zavedeš, tak si ho ani nevšimne.“

Tráva se rozevírala pod mýma nohama a stahovala mě dolů, vyděšeně jsem se tiskla k Tuzzuovi... Jak jsi nás zachránil z ohně, Tuzzu?

„A neměj strach! Nevidíš, že tě držím? Dokud tě držím, nesmíš mít strach ani z ohně, ani z vody.“

A tak to taky bylo, nikam jsem se nepropadla. Kráčeli jsme spolu ruku v ruce do modrého nekonečného moře Tuzzuových očí. Jeho dlaň páčila a silně mě svírala...

Ne, to nebyl Tuzzu. Byl to ten plešatý mužík s ještěrčíma očima, tiskl mi zápěstí a křičel. Ten mužík pořád křičel. Možná proto, že nenosil ani bílou, ani černou suknicí?

— Má záchvat! Jako by nestačilo, že jí stoupá horečka! Ona nám umře! Sestro Costanzo, běžte, okamžitě běžte za matkou Leonorou a vyřídte jí, že i kdyby tahle dívka spáchala jakýkoli hřích, bude lépe, když sem okamžitě přijde, protože jinak zemře!

Takže řešení existuje. Ten mužík nebyl vůbec tak ohyzdný, jak vypadal. A musel být taky inteligentní. Musela jsem se chovat tak, jak říkal, a ne mlčet, jako jsem to dělala poslední tři dny.

Zavřela jsem oči, abych dohonila Tuzzua a to moře, které naháňlo hrůzu a děs. A vši silou, kterou umocňovaly touha a strach, jsem strašlivě zařvala. Místo jména Tuzzu jsem však vykřikla: — Matko, odpusťte, matko! — a myslela jsem přitom na dávno zapomenutého Tuzzua: — Odpusťte mi, matko, odpusťte!

11.

Všichni byli dojatí, avšak matka Leonora se stejně neukázala. Bezzubými a kyselými ústy sestry Costanzy mi vzkázala, že mi odpustila, čeká však na boží znamení, aby mě mohla navštívit.

Jak poznám, že mi Bůh odpustil?

Jako by mi sestra Costanza četla myšlenky, dodala:

— Neměj obavy, pokud přijde znamení, matka Leonora se to dozví. My nejsme slepé, všimly jsme si, že se snažíš toho litovat. Ale snaha ještě neznamená lítost. Tvé slzy byly příliš vášnivé. Nicméně jsme vzaly v úvahu tvé zdraví a taky tvou dobrou vůli a přijaly jsme doporučení doktora Milazza, abys mohla od zítřejšího dne na několik hodin vyjít ven. Ale dávej si pozor, abys náš klid na chodbách

a v zahradě nerušila svými vzdechy a slzami. To, co jsme ti dovolily, je ohromná laskavost, pamatuj na to. A modli se také za doktora, poněvadž se za tebe velice přimlouval.

Čekala jsem, až mi Bůh odpustí, a při tom čekání jsem se toulala chodbami, podloubím a zahradou. Ta zahrada mi tenkrát, když jsem po ní běhala, abych nepřišla o jediné nové slovo, nové přídavné jméno nebo novou notu, připadala obrovská. Teď se jako ve snu zmenšila v předlidněný a ubohý prostor. Snad z důvodu nějaké tiché dohody všechny ty ženy dělaly, jako by mě ani neviděly, přestože jsem se jich dotýkala. Jejich nepřítomné a tvrdé výrazy mě odmítaly a já jsem si připadala průhledná a neviditelná: jen ruce a ramena mi ztěžkly a donutily mě hlavu sklonit málem až k zemi. Už jsem ani neměla hlad. Pociťovala jsem jenom stesk po úsměvu matky Leonory a po ránu v místnosti s knihovnou, o které jsem si jako malá myslela, že to jsou kredence. Jak se matka Leonora smála, když jsem jí to jednou pověděla.

Může být člověk tak moc smutný, i když už nemá druhého rád tolik jako předtím? Poněvadž jsem neměla nic jiného na práci, snažila jsem se přijít na to, co to ten smutek vlastně je. Kát se nechci, chci jenom studovat sebe samu a ostatní tak, jako se studuje gramatika nebo hudba. A víc si svých citů všímat. Jak krásné slovo, city! Už jsem neměla čas zabývat se slovy, musela jsem přijít na to, co to ten smutek vlastně znamená.

Po dlouhých dnech přemýšlení jsem to pochopila. To, po čem jsem tesknila, nebyla matka Leonora, nýbrž privilegia a pozornosti, které mi všechny tyto ženy ve strachu z matky Leonory projevovaly. Protože ona tady byla tou nejdůležitější. Ty vzlyky a vzdechy nebyly ničím jiným než zlobou, že jsem přestala být mazlíčkem paní všech těch služek. Když jsem to pochopila, přestala jsem plakat. Protože když cit zmizí, už se nikdy nevrátí.

Tak se to stalo i s Aninou, laickou sestrou. Anina mi připadala tak hodná! Staly se z nás velké kamarádky, ale pak se z ní vyklubala úplně stejná mrcha. Ne, cit se už nevrátí, ale laskavost ano, laskavost se dala získat zpět.

A aby ji získala, musela zkoumat reakce své i chování ostatních a na nic nezapomenout. I zapomnění může být chybou. Matka

Leonora ji přinutila zapomenout na vlastní minulost, jako by se už nemohla nikdy vrátit. A stačilo několik špatných slov a hned se ocitla o samotě, o suchém chlebu a neslané polévce jako tehdy, když se jako malá toulala rákosím a hledala Tuzzua.

Vzpomínala jenom na Tuzzua... proč tomu tak je? Možná že je přirozené vzpomínat jen na ty hezké věci. Ale pokud to tak opravdu je, tak je to chyba. Protože více se naučíme od svých nepřátel — jak někde četla — a ze špatných zkušeností z minulosti než... Ano, muselo to tak být. A rozhodla se, že od toho dne si bude pamatovat všechno — věci hezké i špatné —, aby je měla stále na paměti a aby se vyhnula alespoň těm chybám, které už někdy udělala.

— Nebud' smutná, princezno! Všechno se dá vyřešit!

Mimmův hlas! Uplynul víc než měsíc, co na mě nikdo nepromluvil, a proto jsem se na něj vyděšeně podívala. Jako vždycky se opíral o strom, usmíval se a kouřil. Jeho tělo zahalené do tmavohnědého sametu zdálky vypadalo jako další kmen dubu.

— To je prastarý zvyk těch, kdo jako já pracují mezi stromy. Oblékat se do barev přírody, abychom se jí zalíbili a aby nás tato dáma ochraňovala. Příroda je vrtkává žena. Jen si vezmi tyhle sestry... No, není to proto, že bych chtěl o někom mluvit špatně, ale nepřipadá ti divné, že musím do tak mála hlíny, jako je tady, vysazovat muškáty, hortenzie...

Tolikrát jsme si spolu povídali, tam, kde byl les tak hustý, že nebylo vidět víc než na půl metru. Když jsem však vzala v úvahu svou situaci, nemohla jsem si dovolit nic riskovat. Škoda. Bez odpovědi jsem sklonila hlavu a otočila se zády. Opravdu škoda. Mimmo mi vždycky něco pěkného pověděl, a těch tisíc jmen, kterými na mě volal, když jsem bezstarostně pobíhala po zahradě a ani jsem neměla chuť ho poslouchat! Říkal mi slunečnice, slečinko, princezno...

— Proč princezna, Mimmo? Já nejsem žádná princezna.

— Ale jsi, ano, ano a ano! Princezna jako hříčka přírody, která se někdy baví tím, že opravdové princezně nadělí křivé nohy a té, která nemá v krvi umění ani původ, dá elegantní a královský krok. Ach, princezničko, srdce mě bolí při pomyslení, že tahle bělostná pleť lilie je předurčená k uvadání mezi těmito čtyřmi zdmi. Včera večer, při západu slunce, ať mě treť šlak, jestli neříkám pravdu, jste

vypadala jako bělostná růže pozlacená sluncem. A kdybych byl včelkou, neměl bych jiné přání než se posadit na to poupátko, kterými jsou vaše rtíky.

Stoupla jsem si na špičky, obrátila obličej k němu a se zavřenými víčky jsem odpověděla:

— Ale no tak, Mimmo, strč si tu včelku někam a pojď ke mně.

Ale on se ani nepohnul. Až když jsem otevřela oči, odpověděl:

— Se zavřenýma očima ne, princezno. Květina a včelka se líbají s otevřenýma očima.

A když se přiblížil, položil svou velkou ruku na můj krk tak jemně, až jsem byla překvapená, že je toho dub schopen.

— Mé lichotky vůbec nic nesledují, princezno. Nebo možná bych se jenom chtěl dotknout svými prsty vašeho hedvábného labutího krku. Jednou jsem byl v Katánii, ve velkém vzdáleném městě poblíž moře. A v tomto městě byla — kdoví zda ještě je — nádherná neko-nečná zahrada, která se jmenovala Villa Bellini. Povídali, že ten Bellini byl nějaký významný rodák, jeden z těch, kteří stáli podél cesty mezi stromy vytesaní do kamene. Bylo tam tolik soch! A nejenom soch. Stál tam taky zvláštní druh oltáře, na kterém hrála kapela, ale neplatilo se za ni jako v divadle, hrála tam zadarmo a pro všechny. A mezi stromy a sochami sedělo spoustu starců, kteří vyprávěli kolemjdoucím dobrodružné příběhy. Ti starci si nechali zaplatit, ale jen málo, několik centů. Nejkrásnější z celé zahrady bylo velké jezero plné labutí, které se při troše šikovnosti nechaly i pohladit. A já vám garantuji, princezno, že vaše pleť je tak jemná a hladká jako...

Neuvěřitelné. Je fakt, že neměl žádné špatné úmysly ani skryté zájmy. Svou ruku z mého krku sundal a s větou „Zdravím, princezno“ se vzdálil. Takže ne všichni muži chtějí jen jedno, jak říkala moje matka a sestry v klášteře. A navíc, co by z toho měl, když jsem teď jenom samý problém?

— Je ti špatně, princezno, že se válíš v blátě jako vyděšená slepice?

Po dlouhém měsíci nějaký lidský hlas! Chtěla jsem utéct, ale on:

— Tady je moc vlhko, moc vlhko, slepičko.

— To je pravda, Mimmo, děkuju. Radši půjdu.

— A kam? Z hvězd do kurníku, princezno? Ale netrap se, každému se to někdy přihodí. A kdyby jen jednou! Ale je fakt, žeš provedla

pěknou hloupost! Kdo by to byl řekl, že jsi tak naivní. Provedla jsi takovou hloupost, že ještě dnes je z toho celý klášter v šoku!

— A ty si myslíš, Mimmo, že když člověk skočí, tak si může vybrat, jestli upadne zlehka, nebo ztěžka?

— Vidím, princezno, vidím, žes neztratila chuť žertovat! To je dobré znamení. Abych řekl pravdu, dělal jsem si trošku starosti, když jsem tě uviděl bloudit po zahradě jako náměsíčnou, s ohnutými zády. Pomyslel jsem si: snad se mi z ní kvůli všem těm modlitbám a trestům nestane hrbatka? Nebyla bys první dívka, kterou jsem viděl vejít mezi tyto zdi krásnou a rovnou jako proutek a která se pomalu, pomalinku ohýbala jako naložený oslík, až ji pak vyhublou vynesly nohama napřed, promiň ten výraz, aniž dosáhla odměny dlouhého a klidného stáří. Moje žena i moje švagrová mají bílé vlasy, ale jsou spokojené, i když bojovaly s chudobou, hladem a nemocemi. Kdo však rozumí těmto jeptiškám? Říkají o sobě, že žijí v čistotě, a přitom jsou shrbené, jako by je tížil ten nejtěžší hřích.

Když začal Mimmo dřív takhle mluvit o sestrách a klášteře, tak jsem utíkala, ale teď mi jeho slova proudiva do krve jako hojivý balzám. Cítila jsem potřebu narovnat se a pozvednout hlavu.

— Tak, dobře, šikovná princezna, šikovná: rovná, jako jsi byla předtím.

— Jenomže mě ruce a ramena tíží.

— Je to tak. Když přijdeš o životní sílu, bolestí, ponížením nebo nedostatkem chleba, duch z těla unikne, ramena a záda tíží a táhnou tě směrem k zemi. Ale to je špatné znamení, znamení, že duše je tělem unavená a že chce zemřít. Mně se to stalo, když jsem dostal zprávu, že můj starší syn Nunziato padl ve válce v Libyi. Ramena mne tížila, táhla mě k němu. A abych nabral sílu — šest mých dalších dětí čekalo na chleba —, abych nabral sílu, musel jsem se těch těžkých ramen zbavit. Teď pracuji, hýbají se, ale už je necítím. S mým synem odešly, moje princezno.

— Teď musím jít, Mimmo, už se asi brzy vrátí.

— Ne, ještě ne, dub ještě mlčí. Ale jestli potřebuješ, tak běž. Ale zpřítma! Chytni se za vlasy a vytáhni ducha nahoru! Ty nečekají na nic jiného, i když to samy netuší, než aby ses shrbila tak moc, že tě nadjdou několik metrů pod zemí.

— Ale to ne, Mimmo. Vždyť jsi tak hodný, proč o nich tak zle mluvíš?
— Protože je to pravda. Myslíš, že jenom proto, že jsem hodný, tak nevidím, co se doopravdy děje? Víš vůbec, komu vděčíš za to, že můžeš aspoň na vzduch?

— Ano, to vím: doktorovi.

— Jistě, doktorovi. Ale doktor by to sám nedokázal, kdyby tady před osmi nebo deseti lety jedna novicka nezemřela. Byla jako ty, chráněnka matky Leonory.

— A jak zemřela?

— Zabíla se, dcerko moje. A kdo by se jí divil? Celý měsíc byla zavřená o samotě v jedné místnosti, a tak nakonec přemohla strach a vyskočila z okna. Podívej, tam z toho. Za svítání jsem ji našel pod tím oknem mrtvou. Nikdo nic neslyšel. Kláštery mají tlusté zdi, zdi, v nichž není slyšet ani pláč, ani radosti světa. Podívej, tamhle je to okno.

— Tam bydlím já.

— No ano! Protože je to blízko matky Leonory. Tam končí ty, které si oblíbí.

— Ale jak to udělala? Jsou tam přece mříže.

— Ne, ty tam dali až potom... je to tak, jak jsem ti už vyprávěl, doktor, který má nejen jemné srdce, ale i rozum, a kromě medicíny se vyzná i v právu, připomněl tuhle sebevraždu sestrám, protože na ni tady už všechny, kromě mě, zapoměly. A tím ti dopřál trochu čerstvého vzduchu a rozptýlení. Jistěže ho hned poslaly pryč. On je však mužem opravdové víry, a tak klidně odešel. Teď vás zdravím, princezno. Dub mi prozradil, že vojsko je na pochodu a že pro nás bude lepší, abychom šli každý svou cestou.

Dub mi prozradil... Byla to skutečně pravda, sotva si o jeho zvrásněný kmen opřel hlavu, věděl o každém pohybu v lese. Zkusila jsem to taky, ale nic jsem neslyšela. A přesto za malou chvíli bělostné hábity novickek zašustily mezi nízkými keři. Vydaly se mým směrem, aby pak předstíraly, že jsem je svou přítomností zaskočila, a s křikem a ječivým smíchem se rozutíkaly na všechny strany. Dub ke mně nemluvil, ale aspoň jsem si to vyzkoušela. Jen pojdte, jen se smějte, jak se vám zlíbí, stejně vím, že vás ta zábava brzy přejde. Jen si toho smíchu užijte, protože jak říká Mimmo, „když někdo žertuje příliš, končívá to velkým zármutkem“.

12.

Abych tu strašnou situaci nějak vyřešila, musela jsem zemřít. A zemřít přesně tak, jak to popisoval Mimmo. Skočit z okna. Ale ze kterého? Na mém okně byly našťestí mříže, protože kdybych se vrhla z takové výšky, záhony muškátů, stromy ani keře by nezabránilly, abych si nepolámala všechny kosti. Svě tělo jsem přece jen měla ráda, vždyť mi poskytovalo tolik radosti.

Tři dny jsem nějaké okno hledala, ale nenašla jsem jediné, které by ty příšerné mříže nemělo. Až jsem si nakonec sedla na trávu a opřela se o zrezivělý prstenec studny. Tam mekot ovcí, jak žertoval Mimmo, nedoléhal. Nikdy se totiž ke staré studni nepřibližovaly, a když ji některá z nich zdálky zahlédla, třikrát se urychleně pokřižovala a odvrátila pohled. Přesně to mi vyhovovalo. Alespoň jsem objevila místo, kde jsem se mohla na slunci soustředit. Ve své cele jsem už nedokázala ani myslet, ani číst. Jak můžu umřít, když jsou ve všech oknech ty zatracené mříže? „Upadni tak, jak mrtvé tělo upadne.“ Jak bych mohla vypadat dokonale mrtvá, aniž bych skončila v nenávistném objetí Smrtky?

— Nevolala mě náhodou moje princeznička? Neměla byste... omlouvám se za svou opovážlivost, ale pod dubnovým sluncem byste dřímat neměla. Duben zahřívá falešným teplem. Pohladí tě hřejivými dlaněmi, ale vydá tě všanc jedu vlhkosti, sotva padne stín.

— To, že jsem tě hledala, ti prozradil dub?

— Jako vždycky. A měl pravdu. I teď mě vaše oči hledají, princezno, ale nejsou si jisté, jestli mi můžou důvěřovat. Protože i když jsem vás viděl vyrůstat jako zdravou květinku, jsem přece jen cizí, nemám pravdu?

— Nevíš, proč se sestry k této studni nikdy nepřibližují, a když ji uvidí, křížují se, jako by spatřily dábla?

— Zdá se mi, že co tě uvrhly do karantény, tak se ti rozvázal jazyk, je to tak, princezno?

— A nejenom jazyk, Mimmo, celá hlava se mi uvolnila. Jenže...

— Co? Studna? Tahle studna ti dělá starosti? Drž se od ní daleko, dcerko!

— A proč?

— Protože k sobě vábí hříšné duše. Jenom já vím o dvou, které její hlas poslechly.

— Čí hlas?

— Vábivý hlas vody ve studni, princezno, a skočily dovnitř. Dvě jsem svýma rukama vytahoval ven. A můj otec ještě jednu další. Můj děd, pokoj jeho duši, kdoví kolik! Ale on byl člověk starého stříhu a mlčel o tom. Tehdy se mlčelo o všem. I v rodině, mezi vlastní krví, se mlčelo. Byl to čas němých! Ale něco se v těchto končinách za posledních dvacet let pohnulo. Ve vesnicích dole v údolí se začíná mluvit, opatrně, ale mluví se. Na pevnině pak, podle toho, co mi vypráví můj syn, který jezdí sem a tam, protože je obchodníkem, se šíří spousta nových myšlenek. Mluví se dokonce i proti té válce, která začala. A copak se někdy dřív mluvilo proti válce? Můj syn Giovanni tvrdí, že tento rebelský vítr dofoukne i sem k nám a pohne lidmi, hlavně v sirných a solných dolech... Kdybys ho viděla! Je z těch nových buřičských myšlenek celý nadšený.

— Proti komu se bouří?

— Proti komu chudí rebelují? Proti bohatým, baronům, církvi.

— Takže doktor byl taky jedním z nich?

— Dřív ne, ale před pár lety se změnil, jako můj syn Giovanni.

— Ale doktor není chudý.

— Bude výjimkou. Můj syn Giovanni tvrdí, že na pevnině je takových doktorů a učitelů a právníků, kteří stojí na straně lidí, spoustu.

— A je to, co říká tvůj syn, pravda?

— Proč by nebyla?! Ale dělá mi starosti. Pořád o tom vykládá. Úplně ho pobláznili, ztratil hlavu. Mám strach, že jednoho krásného dne...

— A co si o tom myslíš ty?

— Já jsem, princezno, od přírody opatrný. Jsem sice kritický vůči spoustě pravidel tohoto kláštera i proti jiným nejasnostem v církvi, ale v Boha věřím. Já věřím v Boha.

— Copak oni v Boha nevěří?

— Kdyby to bylo jenom tak, že nevěří, dcerko moje, to bych i dokázal pochopit. Ale oni ho nenávidí, a ještě proti němu bojují. A proto jsem opatrný. Bez nauky evangelia se před našimi mladými mohou otevřít jen cesty plné temnoty... Co se stalo, žes celá zrudla?

Z pomýšlení na všechny ty bezbožníky? Ach, Mimmo, Mimmo! Moje dcerka má pravdu, Mimmo moc mluví!

Co jsem mu mohla odpovědět? Zjištění, že nejsem jediná, kdo o Bohu pochybuje, mi rozvířilo krev, a proto jsem musela zatnout zuby, abych nevykřikla radostí. Sklonila jsem hlavu a sevřela pěsti tak silně, že se mi nehty pořádně zaryly do dlaní (z toho vždycky zblednu, to už jsem měla vyzkoušeno), a odpověděla jsem:

— Nedělej si starosti, Mimmo.

— Nebudu klidný, dokud se budeš potulovat tady kolem té studny. Dvě takové jako ty jsem z ní téměř rukama vytahoval.

Jeho znepokojení mi napovědělo, že jsem uhodila hřebíček na hlavičku. Od této chvíle mě ani na chvilku nespustí z očí. Postavila jsem se celá bledá a s vytřeštěnými očima, jak se mi nehty zarávaly do dlaní, a zavravorala jsem tak, až mě musel Mimmo podepřít.

— Nedělej si starosti, Mimmo, za to může slunce a vlhkost, měl jsi pravdu. Ještě že jsi mě probudil. Kdyby ne... Možná že dostat pořádný zápal plic a odejít k Pánu by pro mě bylo vysvobozením... Děkuji, Mimmo, a na shledanou.

Aniž jsem se ohlédla, vydala jsem se nejistým krokem ke klášteru, jak se píše v románech. Za svými zády jsem cítila obavy, do nichž ho uvrhla starost o mě, a na malou chvíli jsem ho politovala. Touha otočit se a běžet ho uklidnit byla tak silná, že jsem upadla doopravdy. Ale čas soucitu byl pryč, nastal čas činů.

13.

Čas činů se však ukázal být složitějším, než jsem se původně domnívala. Dlouhé dny a týdny se nad klášterem vznášela těžká mračna jako obrovská křídla ptáků, kteří zešileli. Chodila jsem ke studni, dívala se dolů, ale i v ní temná křídla tloukla o slizké stěny, aby je pak pohltila stojatá voda na dně. Klepala jsem se zimou. Mimmo se pořád potloukal někde poblíž, bylo mi jasné, že mě starostlivě hlídá. Už se ale nepřibližoval. Nejspíš si potřeboval promluvit s někým, kdo by ho uklidnil. Jednou mi domlouval i on sám:

— Výsosti, odpusťte, princezno, pokud dnes nebudu mluvit. Je to tím, že jsem sužovaný myšlenkami, které mě zbavují chuti k jídlu a povídání.

A já zbabělec jsem se nedokázala rozhodnout a skočit dolů a tím osvobodit jeho a taky sebe. Ale jak jsem mohla? Raději jsem se nepokoušela na ty lávově černé stěny, které se propadaly až na neviditelné dno, ani pomyslet. Ve dne jsem se tloukla do hlavy a do prsou a obviňovala se, že jsem zbabělec. V noci mě oko studny nenechávalo na pokoji, pozorovalo mne z temných koutů cely a nedovolilo mi usnout. Svírala jsem příkrývku ze strachu, že se propadnu do hlubin. Nikdy bych to nebyla dokázala. Bylo to zbytečné. Kdybych aspoň uměla plavat. Kdyby mi tak Tuzzu ukázal moře a naučil mě plavat! Tvrdil, že je to jednoduché i pro takovou hlupačku, jako jsem já:

„Nejdřív se musíš naučit dělat mrtvou: stačí se položit zády na vodu tak, jako si leháš na trávu, bez obav, a pak roztáhnout ruce i nohy. Když se nebudeš bát, tak tě voda podrží, stejně jako tě teď drží země.“

Černá tráva se rozevírala pod tíhou mého mrtvého těla a stahovala mě hluboko do tenat kláštera, zatímco hořící slunečná koule se blahosklonně usmívala v náruči Smrtky, černé jako láva. Slunce však podvádělo, moc dobře vědělo, že nikdy neumře...

Ne, nikdy bych to nedokázala, kdyby mi Bůh bezzubými ústy sestry Costanzy nedal znamení, že mi přece jen odpustil.

— Bůh ti odpustil. Tady je tvůj kufr. Jsou v něm všechny tvoje věci: svetry, šaty, ponožky, jedno povlečení i s polštáři, příkrývka a všechny osobní drobnosti, včetně zlatého růžence s perletí, který ti darovala matka Leonora. A pochopitelně také modlitební knížky, jiné knihy však ne. Tam, kam půjdeš, už studovat nebudeš, ale pro změnu získáš privilegium naučit se nějakému povolání. Vybereš si z prostých zaměstnání, jako je švadlena, vyšíváčka nebo kuchařka, ty jediné jsou pro ženu vhodné. Studium je přepych, který člověka kazí, jak správně hlásá naše matka představená v Turíně. Já jsem nikdy jinou knihu než modlitební neotevřela. A pokud si to bude Bůh přát a já převezmu vedení této komunity, bude všemu tomuto maření času a peněz konec. Za dva tři dny, až budeme mít k dispozici kočár, odjedeš do sirotčince v Pietraperzii, ten patří svou přísností a kázní

k nejvyhlášenějším. Matka Leonora za tebe bude platit měsíční poplatky. A aby sis dobře uvědomovala její velkorysost, tak bys měla vědět, že si už nemusíš dělat starosti — pokud se ovšem tvoje mravy budou časem zlepšovat — o svou budoucnost, až se ocitneš jako dospělá venku. Dokonce na tebe myslela i ve své závěti. Je velmi nemocná. Vidím, že z této dobré zprávy nemáš žádnou radost. A to mě jen utvrzuje v tom, na rozdíl od toho, co si myslí matka Leonora — protože je příliš laskavá, příliš dobrá pro svírání otěží tohoto kláštera —, tedy že samota těchto měsíců nedokázala potlačit tvou pýchu a že sis ani neuvědomila, do jakých hříchů, o kterých nic nevím a ani vědět nechci, jsi během těchto let upadla. Samota ti byla k ničemu. My řádové sestry se nikdy nemýlíme: naše rozhodnutí jsou vždycky správná. Tam, kam půjdeš, se naučíš pokoře a odříkání, těm jediným dovednostem, které mohou zachránit tvou duši. My sestry jsme nemyslely na nic jiného než na to, abychom zachránily tvou duši. Protentokrát na shledanou, Modesto. Sbohem si dáme až před tvým odjezdem z tohoto domu. Bylo ti dovoleno se s námi všemi rozloučit při oficiální oslavě. Během mše svaté, protože tak se odloučení vtiskne hlouběji do tvé duše. A také dáme příklad ostatním dívkám, aby jim bylo zcela jasné, co by je čekalo, kdyby neohezeně vztyčily hlavu. Chceš k tomu něco dodat?

— Matka Leonora tam bude? Budu...

— Ne.

A s touto odpovědí zmizela za zavírajícími se dveřmi a pohřbila jedinou naději, která mi zůstávala. Kdybych ji aspoň mohla vidět. Nemohla jsem jí přece být tak protivná, když na mě myslela ve své závěti. Aspoň ji zahlédnout! Nedalo se nic dělat, kvůli tomu, abych ji spatřila, bych byla i zemřela. Že by se mi něco zdálo? Ne, kufr položený na posteli byl opravdový a začal se plnit malými černými zvířátky: štěnicemi. Štěnice jsem moc dobře znala. Brzy zaplní bílé zdi a udusí mě. Aniž jsem věděla, jak k tomu došlo, visela jsem na okeních mřížích. Slunce našťastí stálo ještě vysoko.

Pokud tam bylo slunce, musel tam být i Mimmo, Mimmo určitě někde hlídal... Tam je, mezi stromy. Musel mě zahlédnout, protože se malým úskokem ukryl za nejrozložitějším kmenem. Utíkala jsem, abych nemyslela na rozevřená ústa studny a abych získala odvahu.

Hlas sestry Costanzy mě popoháněl: „Půjdeš tam, kde nejsou žádné knihy... půjdeš tam, kde k ničemu nejsou... naučíš se řemeslu... pokoře...“

Zpocené ruce uklouzly po vyleštěném kameni. Dvakrát jsem upadla a zvedla se, ale pak jsem se na okraji studny na chvíli zastavila. Aby mě Mimmo dobře viděl... A možná proto, že jsem běžela, možná kvůli hlasu sestry Costanzy, který mi zněl v hlavě a kvůli němuž jsem ztrácela rovnováhu, možná proto, že okraj studny byl slizký a vlhký, aniž jsem si musela dodávat odvahy, které se mi vůbec nedostávalo, jsem se zřítila do hlubiny.

14.

Moc ráda bych vám povyprávěla, co jsem zakusila, když jsem se propadla do té bezedné tmy, ale nemůžu, protože poprvé a naposledy v životě jsem ztratila vědomí, a to doopravdy a bez předstírání. A tak ani já, ani vy o tom nebudeme vůbec nic vědět. Jediné, co vím, je, že mě zachránil Mimmo. A že zatímco já jsem se jenom trošku odřela, tak on si zlomil ruku. Trochu mě to mrzelo, ale on všem, kdo ho utěšovali, stejně odpovídal: „A co se stalo? Nic vážného! Ruka zase sroste, ale když duše odejde z těla, není nic, co by ji udrželo!“ Spokojený byl on, spokojení byli všichni. Stejně jako já, natažená ve světlých peřinách ve své znovunabyté posteli, se zavřeným očima — aby nebyla vidět má radost —, jsem byla šťastnější, jak říkají ony, než v ráji. Zaposlouchala jsem se do hlasu matky Leonory. Změnil se. Byl jakoby zastřený, opotřebovaný. Ale konečně jsem ten hlas zase slyšela. Vyprávěla mi, že všichni v klášteře byli dojatí — bylo načase! —, a přestože mě tím, že zasáhla do mého života, málem uvrhla do smrtelného hříchu, stejně nelze popřít, že se jednalo o znamení: že jsem tam s nimi, mezi těmi stěnami, měla zůstat. Společně se budeme modlit za očistění (jak odporné slovo, pomyslela jsem si) i od tohoto hříchu. Kdyby mě tam nechala a já mohla studovat jako kdysi, klidně bych se byla modlila. Ve dne v noci bych se modlila a doopravdy bych litovala své naivity a neopatrnosti. Už jsem

vyrostla. A i když jsem už dříve byla celkem opatrná a vážila jsem každé své slovo, každý pohyb, nyní jsem byla ztělesněním zdrženlivosti: hromádka nervů a žil pevně spojená obavami, že bych se mohla chovat neopatrně. A přestože matka Leonora právě teď tolik naléhá, abych otevřela oči, nepokouším se na ni pohlédnout ani na vteřinu. Dívat se na její tvář by mě příliš rozrušilo. Strach z toho, že ji uvidím po tak dlouhé době, a obavy, že by některý z jejích rysů mohl pohnout můj mozek k neposlušnosti, mi radily, že s tím bude lepší počkat až na příští návštěvu.

— Uvidíme se zítra, Modesto. Hodina uplynula. Odpočívaj v klidu a modli se. Modli se, jako se modlíš teď. Poznala jsem to z pohybů tvých rtů.

Sotva mi šustění hábitu napovědělo, že vychází ze dveří, pootvřela jsem opatrně oči a zahlédla ji: zmenšila se jako praním vykroucený hadřík. Ještě štěstí, že jsem oči neotevřela dřív, protože ten pohled na ni mnou otrásl. Neubránila jsem se a rozplakala se. Ale doopravdy a opravdovými slzami.

Když jsem ji nazítlí spatřila, mé slzy se proměnily v mrazivý úžas. Už to nebyla ona. Dvě tvrdé vrásky změnily její rty v nabroušený škleb. To proto měl její hlas najednou chrčivý zvuk, to proto už nemluvila o ničem jiném než o hříchu, pekle, trestu a smrti? Jakmile odešla, už jsem ji nechtěla nikdy vidět. A to bych si předtím vůbec nedokázala představit. Proto jsem se rozhodla, že se musím co nejdříve uzdravit, abych s ní už nemusela ty protivné chvíle prožívat. Následující dny jsem se snažila, aby mě vždy přistihla oblečenou, s růžovými a svěžími tvářemi, které jsem si vylepšovala štipáním a ledovou vodou.

— Jsi šikovná, Modesto. Vidím, že se chováš správným způsobem a že ses nenechala ukolébat pohodlností zotavování. Mám opravdu velikou radost z toho, jak jsi v posledních měsících vyrostla. Na lůžku jsi vypadala tak malinká jako kdysi. Ale vyrostla jsi a zesílila. Ale pozor na pýchu. I v samotném zdraví se mohou uhnízdit nějaká pokušení. Modli se! Jsi zdravá jen díky modlitbě a svatě Agátě, která tě ochraňovala. V těchto měsících se mi o ní často zdávalo a někdy jsem ji viděla jako živou, stejně jako teď vidím tebe. Sestoupila až ke mně a pohledem mě konejšila, abych byla klidná, protože tě

ochraňuje. Teď už půjdu. Moje návštěvy by nebyly ničím jiným než změkčilostí, když se ti daří tak dobře. Odcházím, protože na mě čekají jiné zarmoucené duše. Od zítřka se uvidíme pouze při modlitbách v kapli a v hodinách výuky. Sestra Angelika bude šťastná, až tě zase uvidí u plátna, stýská si, že gobelín nepokračuje tak, jako když jsi na něm pracovala ty.

Konečně ten cizí hlas zmlkl. Odešla. Nenáviděla jsem ji. Ten pocit nenávisti — kterému ony říkaly hřích — mnou projel s takovou radostí, že jsem musela sevřít pěsti a také rty, abych nezačala zpívat a pobíhat. Sotva jsem se trochu uklidnila, stydlivě jsem si pro sebe zopakovala tichým hlasem „nenávidím ji“, abych vyzkoušela, jestli mě přepadne stejná radost, nebo do mě udeří blesk. Venku pršelo. Můj vlastní hlas mě osvěžil jako čerstvý vítr, mé čelo a hrud' osvobodil od strachu a smutku. Jak je možné, že mi to zakázané slovo dává tolik síly? Budu se nad tím muset někdy zamyslet. Nyní ho musím zopakovat nahlas, aby mi už neuteklo: „Nenávidím ji, nenávidím ji, nenávidím ji,“ křičela jsem, když jsem se ujistila, že jsou dveře dobře zavřené. Krunýř smutku se od mého těla po částech odlupoval a má hrud' se s novým a neznámým citem rozšiřovala. Už nedýchám přidušeně. Co mě to na prsou ještě tíží?

Strhla jsem si zástěru a košili, moje ruce nahmataly svírající pruhy látky „aby prsa nebyla vidět“, které byly až doteď součástí mého těla a které mne svazovaly svou bezpodmínečnou čistotou. Vzala jsem nůžky a rozstříhala je na kusy. Potřebovala jsem se zhluboka nadechnout. A konečně nahá — jak je to dlouho, co jsem necítila své nahé tělo? I koupat jsem se musela v košili — jsem své tělo zase objevila. Osvobozená ňadra vybuchla pod mými prsty a já jsem ulehla na zem a začala se hladit a užívat si doteky, které to magické slovo vysvobodilo.

15.

Žádný blesk do mé hlavy neudeřil, jen déšť bubnoval do okenních skel. Mé nahé tělo, zahřáté potěšením, mu s klidem naslouchalo. Jemný dubnový déšť mi stékal mezi prsy a roztažená stehna

přijímala svěžest jara. Znovu jsem objevila své tělo. Během těch měsíců vyhnanství, uzamčená ve svíravém krunýři bolesti, jsem se přestala hladit. Zaslepená strachem jsem zapomněla, že vůbec nějaká prsa, klín a nohy mám. A tak se ani bolest, ani ponížení, ani strach nestaly studnicí očištění a blahoslavenství, jak ony hlásaly. Byli to obyčejní odporní zloději, kteří v noci využívali spánku, sklouzávali na polštář a kradli radost ze života. Ty ženy, když prošly okolo anebo vcházely či vycházely ze svých cel, nebyly vůbec slyšet. Nevlastnily totiž žádné tělo. Nechtěla jsem se jako ony stát průhlednou. A když jsem teď znovu objevila sílu svého potěšení, už nikdy se odříkání a ponížení, které ony hlásaly, nepodřídím. To slovo jsem používala jako obranu. A jako cvičení pro zdraví — tak jsem si to v duchu pojmenovala — jsem s růžencem mezi prsty v kapli odříkávala: „nenávidím“. Pod vyhaslým pohledem sestry Angeliky jsem skloněná nad plátnem opakovala: „nenávidím“. To slovo se od toho dne stalo mou novou modlitbou. A při té modlitbě jsem studovala. V knihách jsem hledala význam toho slova. Ale nic víc než obyčejný boží hněv a Luciferovu závist jsem v nich nenašla. Všichni ti, kteří nenáviděli církev, nejspíš četli úplně jiné knihy. Mimmo o nich mluvil s respektem a obavami: „Já s nimi nesouhlasím, ale musím připustit, že od té doby, co se Giovanni s těmi lidmi stýká, je jako vyměněný: spokojený a plný sil...“

Takže i je činila nenávidist šťastnými. Jak bych se s nimi mohla setkat? Doktor byl jedním z nich, ale já jsem tehdy byla malá holka. Co jsem mohla vědět? Teď už tady nebyl, škoda! Smířila jsem se s tím, že ničemu nerozumím. Ale pokud budu pokračovat ve studiu s nenávisí, která byla výživnější než chléb a která mi dávala sílu učit se ve dne v noci — všichni v klášteře mě za to obdivovali —, tak bych se mohla stát učitelkou. Začalo se mluvit o tom, že se na pevnině některé ženy stávají učitelkami. A jako učitelka bych se s nimi jistě setkala. A matka Leonora na mě navíc myslela ve své závěti... nezbyvalo než být trpělivá, matka Leonora byla přece postižená nevléčitelnou nemocí. Ještě rok dva a budu svobodná. Ale bolest matky Leonory musela taky mít nějaký velký magický smysl, protože navzdory své nemoci vypadala každým dnem silnější a vzpřímenější... a ten její dech! Jak jen mohla být nemocná na plicích, vždyť stále jen mluvila. A nebyla

to slova křehká a pokorná jako dřív, ale plná úkladů, jednoznačná a nezvratná. Jen poslouchejte:

— Jsem odsouzená, Modesto. Doktor mi dává pět, nanejvýš šest let. Ale já děkuji Bohu za ta léta, kterými mne obdařil, protože vím, že budou stačit k tomu, abys v duši odhalila poslání, jež ve svém srdci skrýváš jako vzácný klenot. Svě oči zavřu navěky až tehdy, kdy tě uvidím obléct stejné roucho, jaké nosím já. Protože veškerou moji výbavu Kristovy nevěsty zdědíš ty. Je to velice vzácná výbava, která ti navíc, jako boží znamení, dokonale padne. Když jsem byla mladá jako ty, měla jsem stejnou postavu.

Slyšeli jste to? A poslechněte si ještě tohle:

— Neměj strach, Modesto. Ty se děsíš, protože ještě neznáš nebeskou sladkost odříkání a pokory. Tvé mladé tělo je dosud příliš plné živočišné vitality. Už jsem o tom mluvila i se sestrou Costanzou, velmi by ti pomohlo, kdybys vynechala některé jídlo, alespoň večer. Odříkání u stolu ti napomůže v modlitbě. Od zítřka budeš večeřet jenom chleba a mléko jako laické sestry. Ale jak už jsem tě ujistila, ničeho se neboj. Nechci tě nijak přesvědčovat, ale abych tě posílila, dám ti přečíst kopii své závěti. Originál je uložen u notáře v Modice, pro jistotu... vidíš? Je tam napsáno, že tuhle rentu získáš i tehdy, pokud tě Bůh do našich řad nepovolá. Tak upřímná je má touha, abys udělala jen to, co budeš chtít. A tady je k závěti přiložen dokument podepsaný doktorem, zes přišla o panenství z důvodu... to raději necháme být. Nechci ti připomínat všechny ty hrozné věci, ty pekelné bolesti. Důležité je, že pokud se budeš po mé smrti chtít vrátit do obyčejného světa, tak ti tento dokument pomůže. Protože žádný muž, a to musíš vědět, si nevezme za manželku dívku, jejíž mravností a tělesnou čistotou si nemůže být jist.

A tak pokračovala dny a měsíce. Poslouchejte, i když jste už ztratili chuť:

— Neměj strach, tyhle dokumenty jsou dokladem, že tě nechci do ničeho nutit a že sliby složíš jen tehdy, pokud budeš sama chtít, ať už budu živá, nebo mrtvá. Ale vím, že si mě k sobě Bůh nevezme, dokud tento svůj úkol nesplním. Je možné, že veškeré mé utrpení nemělo jiný účel než tě přivést k Němu.

Možná že kvůli tomuto každodennímu lamentování, anebo kvůli večeri o chlebu a mléce jsem se budila unavená a hladová a síla, kterou jsem čerpala z nenávisti, mě opouštěla. Doktor jí dával pět až šest let. Ale co když ta její vůle byla tak mocná, že ji dovede opravdu až do cíle? Tak to tedy ne! Tolik roků! Bylo jich příliš, i když moji vůli živila síla nenávisti a já jsem měla stále na paměti, že musím být opatrná. Uvědomovala jsem si křehkost svého vlastního bytí a také křehkost bytí ostatních. Obávala jsem se, že celou tu dobu podvádět nedokážu. Ne! Ani pět, ani šest let! Buď musím uprchnout, anebo si ji musí ten její Bůh ke svému boku a na věčnost přivolat co nejdříve.

16.

O útěku se vůbec nedalo uvažovat. Kam mohla jít? I kdyby dokázala zeď, která obepínala klášter, přelézt, což nebylo snadné, musela by přesky, jak tvrdil Mimmo, kráčet pět až šest hodin svižným krokem, aby doputovala do první vesnice... Jakže se jmenovala? S hrůzou si uvědomila, že sice všechna ta dlouhá léta studovala latinu a francouzštinu, ale za celou dobu nemluvila s nikým jiným než se sestrami nebo knězem. Bylo jí jasné, že i jazyk, kterým se mluví venku, bude odlišný. S Mimmem to bylo něco jiného. On v dobrém i špatném tvořil součást kláštera.

Když nad těmito záležitostmi uvažovala, nenávist ji opouštěla a uvolňovala místo únavě, která se jí šířila tělem, rameny a přiměla ji natáhnout se na sluncem vyhřátou lavičku. Umdlávala snad? Anebo se veškerá nenávist, která ji držela na nohou, utápěla v tom mléce, které ji každý večer nutily pít? A i kdyby chtěla snít jako v románech a doputovala by až do vesnice, dokázala by se skrýt před karabiníky? Najít si nějaké místo pokojské — jak by jí to slušelo v zástěrce a vyšívaném bílém čepěčku — v domě, kde by potkala nějakého rodinného přítele anebo, pročpak ne, samotného syna majitelů, který by ji, okouzlen, požádal o ruku? Kdepak tohle všechno jen četla? Ach ano! To ta darebnice Anina, laická sestra, která navzdory všemožným trestům nedokázala tyhle hlouposti přestat hltat. Ale i kdyby ji ten

přítel požádal o ruku, stejně by si ho nemohla vzít. Muži si ženy, které přišly o nevinnost, neberou. Matka Leonora mě měla ve svých rukou, nebylo vyhnutí; kdybych aspoň získala ten dokument! A navíc bych útekem přišla o dědictví, ke kterému jsem se takovou námahou dostala. Možná bylo lepší zůstat. V jádru byla matka Leonora hodná, odpustila mi. A možná že časem bude stejně milá jako kdysi... Její sluncem ozářená tvář se mi zjevila v révovém listí nebe...

— Nesmíte ztrácet naději, princezno, chudoba je jed, který oslabuje. Nedostatek jídla způsobuje zatemnění mozku. V tomto musím dát za pravdu Giovannimu. Tvrdí, že chudí si představují bohaté jako velkorysé a hodné jenom proto, aby si nepřipadali tak poníženi.

Mimmo měl pravdu, to slunce mi nedělalo dobře, úplně mě pomátlo. Jen to, že jsem si uvědomila svou vlastní chudobu, mě přinutilo představovat si matku Leonoru jako krásnou a hodnou... Neměla jsem spát na slunci; stalo se mi to už jednou a tehdy jsem se vrhla do studny. Rychle jsem otevřela oči. Jak dlouho jsem spala? Mimmo tady nebyl, přesto jsem slyšela jeho hlas. Zdálo se mi to? Chtěla jsem vstát, lavice mě studila do zad a husí kůže se mi proháněla po ramenou, Mimmoův hlas mě však přišpendlil k lavici. Mimmo něco povídal, ale ne mně, svým zpěvným hlasem přesvědčoval někoho za keři. Něco mi napovídalo, že bych měla poslouchat. Nevíděli mě — to bylo zřejmé z toho, jak mluvili —, keře tam byly vysoké a husté. Znovu jsem zavřela oči a dělala, že spím.

— Výsosti, odpusťte mi, pokud si vám dovoluji odporovat. Pro jednou starce poslechněte — přestože je nevzdělaný, tak téměř věcem rozumí. Ta balustráda, o kterou se v noci opíráte, je shnilá. Musíme ji vyměnit.

— Ale vždyť je ze železa, a navíc je starobylá. Dokud tady jsem, tak nedovolím, aby se ta nádherná práce vyměnila za to příšerné zábradlí, jaké vyrábí ten venkovský kovář.

— Ale ten kovář je jemný řemeslník, matko, jestli si mohu dovolit něco podotknout, a navíc ho vykovává úplně stejně.

— Ale co to povídáš! Hned bude vidět, že je to napodobenina, a navíc špatná.

— Souhlasím, matko. Ale co tak strašného se stane? Jen ho odstraníme, nevyhodíme ho. Opatrně zábradlí sejmeme a uložíme na